

ÚJ ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Hamarosan folytatódhat a Mazsihisz Szeretkórház felújítása

Ősszel dönt a kormány a Szeretkórház felújításának befejezéséhez szükséges 2,5 milliárd forintos támogatásról.

Gulyás Gergely Miniszterelnökség vezető miniszter a kormányinfón úgy fogalmazott, jó esély van arra, hogy az elmúlt fél évben megrekedt felújítás befejezéséhez szükséges forrásról pozitív döntés születik. A rekonstrukciónak köszönhetően 70 ágygal bővülne a Szeretkórház jelenlegi befogadóképessége.

Az Amerikai úti Szeretkórházat fenntartó Mazsihisz korábban Orbán Viktor miniszterelnöktől ígéretet kapott arra, hogy a kormányzat biztosítja a kórház felújításának befejezéséhez szükséges összeget, a jelenlegi gazdasági helyzetre való hivatkozással azonban mintegy fél éve állnak a korábban megkezdett munkálatok. Az augusztus 22-i kormányinfón újságírói kérdésként hangzott el, hogy az Építési és Közlekedési Minisztérium felülbíráhatja-e az említett ígéretet, azaz van-e esély arra, hogy leáll a felújítás és torzó marad a kórház.

Gulyás Gergely kijelentette: egyetlen miniszter sem bírálja felül a miniszterelnök döntéseit, így Lázár János építési és közlekedési miniszter sem tette ezt soha. Az Amerikai úti Szeretkórház ügyéről elmondta, hogy volt egy 2017-es kormányhatározat, amely 2018 és 2020 között csaknem 5 milliárd forintot biztosított a kórház felújítására. Ebből az összegből 2019-ben megvalósult a belgyógyászati osztály rekonstrukciója, a kórháztechnológiai eszközök beszerzése. Majd 2020-ban átadták az osztályt egy 66 ágyas részleggel, 2022-ben pedig a Reichmann-

szárnyat 39 ágygal, valamint az intézeti gyógyszerészetet és a központi laboratóriumi épületet is.

A Mazsihisz vezetése korábban a belgyógyászati épület megkezdett rekonstrukciójának folytatását kérte. Gulyás Gergely úgy fogalmazott, „a kormánynak továbbra is az az álláspontja, hogy torzót nem hagyunk. A befejezéshez mintegy 2,5 milliárd forint többletforrás szükséges. A kormány a beruházások következő üteméről ősszel dönt. Az Amerikai úti Szeretkórház ebben a csomagban jó eséllyel pályázhat a befejezéshez szükséges forrásokra.”

Luntzer Imre ígérete

Luntzer Imre a gunskircheneri koncentrációs tábor poklát élte túl. Az „ami nem öl meg, az megerősít” igazságának két lábán járó példája volt. Élettörténete újabb írásra vár. Karakteres, tiszta lelkű, őszinte, szeretető ember volt. Sokunknak lehetett volna példaképe...

Már az is különös, ahogy megismerkedtem Imre bácsival. 2008. április 1-jén kezdtem küldetésemet Újpesten, rabbihelyettesi kinevezéssel. Senkit sem ismertem a körzetben, és emlékszem, hogy amikor becsengettem a kaput, Jákob ósapa jutott eszembe, aki „eljutott egy helyre... megrémült, és szólt: ...milyen félelmetes ez a hely; nem más ez, mint Isten háza, és ez az ég kapuja.” (I.M. 28/11–17) Még jóformán fel sem ocsúdtam álmodozásomból, amikor a körzet titkárnője betessékelte, és közölte, hogy Luntzer Imre bácsi telefonált, és kérte, amint megérkezik az új rabbi, menjen hozzá a MÁV Kórházba. Mit volt mit tenni, fogtam magam, és mentem a kórházba. Megtaláltam, bemutatkoztam, Imre bácsi pedig elrendelte: menjek az igazgatóhoz, és beszéljek vele, mert ő márpedig haza akar menni az újpesti szeretetkórházba. Mentem, és mondtam kérését az igazgatónak. Az igazgató legnagyobb ámulatomra rám nézett, megcsóválta fejét, és az én felelősségemre kiengedte a kórházból. Annyi év után még ma is megborzongok: ha ezután Imre bácsival valami végzetes történik, engem biztosan „kicsináltak” volna. Imre bácsi akkor már közel százéves volt. De nem történt semmi rossz, egészsége rendbe jött. Mi pedig összebarátkoztunk, és sok időt töltöttünk együtt. Sokat segített a tóraolvasás gyakorlásában.

Akkor még három évem volt hátra, hogy elvégezzem az ORZSE-t. Imre bácsi folytón azzal ijesztgetett, nem éli meg, hogy „igazi” rabbi legyek. Ūgyan! – mondtam neki. Itt és most esküdjön meg, hogy „nem megy el”, míg rabbi nem leszek.

Rövidesen betöltötte a századik évét! Nagy ünnepséget rendeztek tisztelőire. Köszöntőbeszédemben kértem, hogy tartsa be ígéretét. Százegy évét betöltve, legyengült. Sokat volt kórházban, és sokszor mondta, hogy napjai meg vannak számlálva. Én pedig a betegágyánál ígéretével továbbra is „zsaroltam”.

Aztán eljött a rabbi vizsgám. Emlékszem, a szombat délután vele töltöttem. Lehóc Zsuzsa, aki látogatta és ápolta, megfürösztötte, levágta körmeit. Imre bácsi nyugodt volt, mosolygott rám, és fogta a kezem. Ūgy váltunk el, hogy azt mondta, nem éli meg a másnapot. Vasárnap telefonáltak, hogy Imre bácsi kórházban van. Eljött a hétfő. Nem engedtek be hozzá. Mondták, hogy csak órái vannak hátra.

És eljött a keddi! Rabbi vizsgám napja. Egyedül engem vizsgáztattak. Minden szak tanára és a rabbikar legtöbb tagja ott volt. A vizsga reggel kilenckor kezdődött, és fél kettőkor lett vége. Még hátravolt a diplomamunkám megvédése. Amikor annak is vége volt, pontosan fél három lett. Igazából nem is tudtam örülni, hogy túl vagyok a sikeres vizsgán, mert Imre bácsi járt az eszemben. Háromnegyed háromkor megszólalt a telefon. Lehóc Zsuzsa hívott. Hangja csendes és nyugodt volt. Csak annyit mondott: Imre bácsi fél háromkor elment!

Pontosan fél háromkor! Pontosan abban a percben, amikor vége lett a vizsgámnak. Bár még nem volt a rabbi diplomám a kezemben, és Kardos Péter avatórabbi áldást osztó kezei sem érintették még fejemet, de végül is... „igazi” rabbi lettem! Könnyeim végigfolytak az arcomon. Köszönöm, Imre bácsi! – mondtam magamban. Korrek volt, hogy megvártad...

Imre bácsi betartotta ígéretét.

Fakadjon áldás emlékéből!

Szardóc J. Ervin főrabbi

KÖBÁNYAI JÁNOS

Lesz-e holnap induló járat Tel-Avivba?

A feleségem – tanárnő és művésztérapeuta – holnap utazik vissza Izraelbe, mert kezdődik az iskolaév. Várják a tanítványai, a családja – és nemkülönben ő maga is várja a fizetését, amelyet alaposan megterhelnek a háborús infláció következtében megdráguló *meskanta* (jelzőloghitel) kamatai s a mindennapi élet kiadásai.

Utazik?

Ez a nagy kérdés. Ezért – is – vagyunk kénytelenek figyelni, követni a híreket, sőt: bizonyos eseményeket összerakni, s abból következtetni, hogy lesz-e az adott dátumon Tel-Avivba tartó repülőjárat. Már csak

azért is, mert a hírek állandó leitmotivja, hogy melyik légitársaság szüntette be vagy függesztette fel a járatait. Szerencsére előrelátóan a legdrágább – de viszont finom szendvicset is adnak, s nem hagyják szomjazni az embert három és fél órán át – El Al-nál, az izraeli légitársaság váltották a jegyet, amely már csak nemzeti okok miatt is a legkésőbb dobja be a törülközőt. (A társaság soha ilyen gazdasági sikert nem kaszált, mint a szimhát törái háború évében.)

Ilyen izgalmas hullámvázában éltük át a júliusi tanévzárás alkalmával is előre váltott jegyet – most nem nézem vissza, milyen drámai eseményeket fölcsigázó támadás okán –, amikor is szintén elbizonytalanodott az utazás lehetősége.

Igen, nemcsak tragikus közönybe

ringat a háború, de alaposan összekuszálja s lerombolja az egzisztenciális és érzelmi állóképességünket is. Egyaránt rácsálja s gyengíti az idegeket és a hétköznapi élettel szemben kiépített „háborús” élet elviselésére kifejlesztett immunrendszerünket. (Mindezt a veszekedések, rossz gesztusok számának megnövekedésével tudom – akár tudományosan is – igazolni.)

Lehet, ez a cél.

Ez a háború igazi – mégpedig hosszú távú, nemzedékeket genetikailag elváltató – megnyerése. Pláne ha nem nyílik mód ünnepélyes dokumentum-aláírások, egyezségek, s az azokat követő díszszemlék és ünnepségek rituális keretbe foglalni annak a lezárását – bármikor következnie be.

A bőröndökhöz bekerülnek a nyári árleszállítások alkalmával felhabzolt holmik, ros hásánái ajándékok, de vajon landolnak-e a Szentföldön?

A check in is megérkezett. (Az előírt 24 órán belül.)

De még annyi minden történhet estig.

És reggelig.

Sőt, az alatt az idő alatt is, amíg a taxi kivisz a repülőterre, és igazotlan felnézünk az induló járatok táblájára.

Föltartom a kezem. Kedves Jahja Szinvár s a palesztin nép más képviselői: bejött nektek. Még ha tégged és népedet nem is vitted-vittétek sehova vele – hacsak nem a „vissza a középkor maglyáira” volt a cél. (Noha ebbe – ez tény, *kol hákávod* – az egész világot is sikeresen bevonatott. Hitlerrel nem tárgyalt senki, miután kiderültek igazi szándékai.)

Vajon mit gondol erről odafönt Ben Gurion, az államalapító?

Bármit is, de jó lenne, ha holnap kézzelfoghatóan is találkozhatna vele a feleségem.

Ha nem is a közel-keleti (világ)béke, de a mi békénk (ami legalább ilyen fontos) okán.

A vidéki temetők gyakran az egykor virágzó zsidó közösségek legfontosabb emlékei

Emelkedett hangulatban kezdődött az európai zsidó temetők megőrzésére és védelmére alakult nemzetközi nonprofit szervezet (ESJF) képzési tanfolyama a Frankel Leó úti zsinagógában.

A szervezet alapítója a Német Szövetségi Köztársaság külügyminisztériuma, amely ezt a rendezvényt is támogatta. A résztvevők között voltak helyi aktivisták, tanárok, civil szervezetek képviselői, továbbá olyanok, akik a zsidó temetők megőrzésében és gondozásában valamilyen formában közreműködnek, illetve ez iránt érdeklődnek.

Üdvözlésül dr. Verő Tamás rabbi és Winkler Miksa előadásában elhangzott az Osze sálom, majd a rendezvény házigazdája, dr. Verő Tamás köszöntötte a csaknem telt házú zsinagóga közönségét.

Christina Markert, a Német Szövetségi Köztársaság budapesti nagykövetségének helyettes vezetője beszédében hangsúlyozta a zsidó temetők fontosságát a holokauszt emlékének fenntartásában, miután az élő szemtanúk, a túlélők száma rohamosan csökken. A temetők egyúttal – különösen vidéken – a valaha virágzó zsidó közösségek legjelentősebb tárgyi emlékei is. Németország történelmi felelősségének teljes tudatában támogatja a társadalmi tudatban a holokauszt emlékének hiteles fenntartását.

Szalay-Bobrovniczky Vince, a Miniszterelnökség civil és társadalmi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára megerősítette a kormány elkötelezettségét az antisemitizmus elleni fellépésre, és ígéretet tett – a pénzügyi lehetőségek függvényében – a temetők megőrzésére és rekonstrukciójára irányuló programok folytatására.

Philip Carmel, az ESJF ügyvezető igazgatója elismeréssel szólt a magyar szervezetekkel – és kiemelten a Mazsihiszzel – való együttműködéséről, és a magyarországi tevékenységük folytatását ígérte.

A szakmai program első napján Róna László, a Kaposvári Zsidó Hitközség elnöke tartott előadást a magyarországi zsidóság történelméről és jelenéről. Nyomon követte a magyarsággal való együttélés több évszázados állomásait. Különösen érdekes volt azoknak a hírességeknek a bemutatása, akik magyarként és nem zsidóként lettek világhírességek.

Gergely Anna történész az együttélés Fejér megyei vonatkozásait vizsgálta. Lányi Pál „amatőr” kutató családjának Szeged szellemi életében betöltött szerepéről beszélt.

Alexandra Fishel ahhoz adott útmutatást, hogyan keltsek fel a fiatalok érdeklődését a zsidó temetők iránt. Beszélt a sírkövek sajátosságairól, a feliratokról és a szimbólumok értelmezéséről.

A résztvevők a Frankel-zsinagóga előtt

Ábrahám Vera temetőkutató, könyvtáros, a Szegedi Zsidó Hitközség Archivumának munkatársa gazdag képanyaggal illusztrálta a magyarországi zsidó temetők történetét és ismertetit.

Hanula Ferenc építész, műszaki ellenőr hozzászólásában nagyon fontos útmutatást adott arról, hogy mire kell ügyelni, mielőtt az „amatőrök” egy zsidó temető rendbetételéhez fognak. Kiemelte a jogi háttér tisztázását és a határvonal megállapításának fontosságát.

Szinte hihetetlen, mennyi önkéntes szerveződés jött létre a zsidó temetők gondozására. Szigetvárról, Vácról, Dunaföldváról, Szolnokról, Kőszegről, Szegedről is érkeztek önkéntesek.

Szedresen, ezen a 2500 fős Tolna megyei településen már egy ötvenes kisfiú is bekapcsolódott a munkába.

Winkler Miksa húsz éve járja a temetőket és szervezi megmentésüket, ösztönözve gondozásukra a helyi önkormányzatokat, szervezeteket. Rendszeresen részt vesz a Kibuci Bucik éves temetőfelújító táborában, amely Merényi Szonja vezetésével nemcsak temetőket takarít ki, hanem összetartó közösséget is kovácsol.

A tapasztalatok megosztása folytatódott a Frankel-zsinagóga falain kívül is, az együtt elköltölt ebédek és a vacsora alatt, sőt a zsidó negyedben vezetett túrán és a Salgótarjáni úti temetőben.

A tanfolyam végére a résztvevők közösséggé formálódtak. Az összekötő kapocs a zsidó temető volt, az ismeretek és élmények szinte kiapadhatatlan forrása. Egybehangzó vélemény szerint aki egyszer betette a lábát egy zsidó temetőbe, nem szabadul, egy életen át a rabja marad.

(Forrás: Szombat)

Baranyi Mária

9 770133 350099 2 4017

Méhek a zsidó hagyományban

Az ember és a méhek közötti kapcsolat évezredek óta tart. Valamennyi kultúrában kiemelt helye van ezeknek a különleges teremtményeknek, a vallásokban pedig a méz maga megannyi szimbolikus jelentéssel bír. A következőkben röviden bemutatom, milyen sokrétű szerepet töltenek be a méhek a zsidó hagyományban és a tanításokban.

Az 1600-as évekig a legtöbb ember azt feltételezte, hogy a méhkas közepén egy királynak kell lennie. Ma már mindenki tudja, hogy a méhkirálynő a vezetőjük, és a méhek többsége nőstény. A Tórában a héber szó a méhre nőnemű: devora.

Érdekesség, hogy a Tóra ellentétes módon közelít a méhekhez és a darazsakhoz. Isten négy alkalommal ígéri, hogy darázsrajokat küld az izraeliták segítségére, hogy legyőzzék ellenségeiket a csata előtt (2Mózes 23:28, 5Mózes 7:20, Józsué 24:12). Ezek az agresszív rovarok a háború isteni eszközeiként szolgálnak.

Ezzel szemben a Bírak könyve (Softim) bemutatja Debórá, a legnagyobb bírót, akinek neve azt jelenti, hogy „méh”. Debóra az erő és a béke szimbóluma; harcol, ha szükséges, de elsősorban a harmónia fenntartására törekszik. Neve akár egy tiszteletbeli cím is lehet, amely tük-

rózi tulajdonságait. Ezt a szimbolikát ellensúlyozza Simson (Sámson) karaktere, akinek megdondolatlanságát illusztrálja, amikor impulzívan mézet kaparint egy méhkaptárból, előrevetítve ezzel pusztító hajlamát (Bírak 14:8-9).

Ma a mézre egy kóser háztartásban is rálehetünk, ugyanis annak ellenére, hogy a mézet nem kóser rovarok termelik, kóser ételnek számít. Ennek az az oka, hogy a méz nem a méhek testének közvetlen terméke, hanem egy olyan anyag, amelyet feldolgoznak és tárolnak.

A méz központi szerepet játszik különböző ünnepeken és szokásokban is: ros hásanákor, újév alkalmából hagyományosan mézbe mártjuk a hálát és az almaszeleteket, miközben édes és kerek évet kívánunk egymásnak a következő esztendőre.

Hosáná rábbákor, szukkot utolsó napján egész éjjel zsolnárokat mondunk, a nap gyakran mézbe mártott alma fogyasztásával zárul.

A talmudi tanításokban is találkozhatunk méhekkel. A Talmud folytatja a Tóra méhek iránti tiszteletét, kiemelve ökológiai jelentőségüket és pótolhatatlan szerepüket az életben. Az egyik tanítás arra emlékeztet bennünket, hogy ne becsljük túl az ember jelentőségét a bolygó ökológiájában, megjegyezve, hogy a rovarok, köztük a méhek, az ember előtt teremtődtek, és nélkülözhetetlenek a túlélésünkhöz (Szánhedrin 38a).

A Talmud a méz kóser státuszával is foglalkozik, elismerve, hogy az egy adott ok nélküli isteni rendelet, és kiemelve a méz tisztelettel személtetését (Berachot 7b). Ezenkívül a Talmud tárgyalja a méhészkedés gyakorlati vonatkozásait, például azt a tilalmat, hogy sábbátkor nem szabad a méhkaptárokat mozgatni, de a méheket az időjárás viszontagságaitól védő intézkedéseket megengedi (Beca 36a).

A Talmudban megjelennek a méhekkel kapcsolatos jogi viták is. Az egyik szakasz egy méhészt és egy mustártermelő közötti ügyet ír le, ahol a bíróság a méhészt pártjára áll, elismerve a méheknek a növények regenerálódásában és a tágabb ökoszisztémában betöltött döntő szerepét (Bává Batrá 18b).

A zsidó hagyomány arról is rendelkezik, mit kell tenni méhrajzás esetén – amire időnként hajlamosak a méhek, és mivel a méztermelés rovására megy, a mai méhészek számára is kellemetlenséget jelent –, és milyen felelőssége van ebben az embernek. Az előírások szerint ha valaki tanúsítja, hogy a mézelő méhek egy bizonyos személy kaptárjából származnak, a megtaláló köteles visszaadni őket a tulajdonosnak. Bár a gyermekek általában nem alkalmassak arra, hogy törvényes tanúk legyenek, ebben az esetben talánunk kivételt: a gyermekek tanúként szolgálhatnak a méhek visszaszolgáltatá-

sára a méhésznek. Másik előírás, hogy ha valaki méhrajt talál, ami egykor máshoz tartozott, akkor csak akkor tarthatja meg, ha vannak tanúk, akik igazolják, hogy korábban a tulajdonos lemondott méhcsaládjá megtalálásáról. A harmadik szabály pedig kijelenti, a méhésznek joga van behatolni más emberek birtokára, hogy megmentse méheit. Az általa okozott károkért azonban ő felel. Rabbi Jismáel, rabbi Jochánánán fia szerint még ahhoz is joga van, hogy kivágja azt az ágat, amelyen a méhek csoportosulnak, hogy visszaszerezze őket (azzal a feltétellel, hogy kártalanítja a fa tulajdonosát).

A mézelő méhek nem tudnak egyedül fennmaradni, a közösségükkel együtt boldogulnak. Egy méhcsaládban körülbelül ötvenezer méh található, és rövid életük alatt nagyon sokféle munkát látnak el. Tudják, hogy mire képesek, és közös céllal összefogva nekilátnak. Ennek eredményeként nem harcolnak egymással, hanem nagy harmóniában élnek.

A méhek nektárt gyűjtenek maguknak, de az Örökkévaló úgy teremtette őket, hogy pelyhes testükre apró pollenszemcsék tapadjanak, melyek a következő virágokra szállva ledörzsölődnek. A méhek semmit sem tudnak arról, hogy a beporzás révén ők maguk milyen szerepet töltenek be a virágok, a fák és az emberek életében. Amit viszont az egyedek felismernek, az az, hogyan szolgálhatják munkájukkal a közösségük javát. Nem kell érteniük a világ összetettségét, elég, ha a mikrokozmoszban megértik a feladataik jelentőségét – ezzel pedig tudtukon kívül tulajdonképpen megmentenek minket is, embereket.

A kaptárban minden munkát a dolgozó méhek végeznek, nem a királynő. A királynő nem termel mézet, ő a kaptár lelke és szelleme. A több ezer mézelő méh mind az ő vezetését követi. Bölcsseink úgy tanították, hogy amiként az Örökkévaló vezetőt ad a méheknek, akit követhetnek, úgy igaz vezetőket és prófétákat ad népének is, hogy mutassák a helyes irányt.

A méhek a judaizmusban nem pusztán gazdasági értéket képviselnek. A természetben való szerepük kulcsfontosságú, mivel beporozzák a növényeket és hozzájárulnak a talaj egészségéhez, biztosítva ezáltal számos faj – és így az élet – fennmaradását.

A Talmud tanításai hangsúlyozzák az ember és a rovarok közötti kölcsönös függőséget. A méhek és más rovarok nélkül a virágzó növények sterilizálódnának, és az egész ökoszisztéma szenvedne. Ezt az ökológiai tudatosságot emeli ki E. O. Wilson biológus, aki a rovarpopulációk elvesztésének katasztrofális következményeire figyelmeztet.

Zucker-Kertész Lilla

80 HOLOKAUSZT EMLÉKÉV

MÁRTÍRJAINKRA EMLÉKEZÜNK A KOZMA UTCAI TEMETŐBEN

A Budapesti Zsidó Hitközség minden évben megemlékezést tart az elhurcolt, mártírhalt holt hittestvéreink emlékére.

Az idei megemlékezés
2024. szeptember 29-én, vasárnap 10.00 órakor
a Központi Zsidó Temetőben lesz.
(Budapest, X. ker., Kozma u. 6.)

A megjelenteket köszönti:

Mester Tamás a Budapesti Zsidó Hitközség elnöke,

Beszédet mond: dr. Bóka János

európai uniós ügyekért felelős miniszter,

Emlékbeszédet mond dr. Frölich Róbert országos főrabbi.

A kántori teendőket Fekete László főkantor látja el.

Közreműködik:

Máté Gábor Kossuth- és Jászai Mari díjas színművész,

dr. Verő Tamás főrabbi,

a Dohány utcai Férfi énekkar Lázár Zsigmond vezetésével.

A központi megemlékezés után a munkaszolgálatosok emlékművénél mondjuk el a gyászimákat.

A megemlékezésre tisztelettel meghívjuk,
megjelenésére feltétlenül számítunk.

(A férfiak számára kipa vagy egyéb fejfedő viselése szükséges.)

dr. Frölich Róbert
országos főrabbi

dr. Kunos Péter
BZSH ügyvezető
igazgató

Mester Tamás
BZSH elnök

Radnóti Zoltán
főrabbi, a Budapesti
Zsidó Hitközség
Rabbiságának igazgatója

80 HOLOKAUSZT EMLÉKÉV

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLÉN GÁBOR
ADAMVÁR

MAZSÓK
HUNGARICA

BZSH
BUDAPESTI ZSIDÓ HITKÖZSÉG

Amszterdami kártérítés

Amszterdam önkormányzata 100 ezer eurót fizet kártérítésként amiatt, hogy a város a második világháború alatt a villamosjegyekből származó pénzből 48 ezer zsidót szállított a náci haláltáborok felé – írta meg a DutchNews hírportál.

Az önkormányzat ezt Willy Lindwer Emmy-díjas holland filmrendező Elveszett város című filmjének bemutatását követően jelentette be.

A film a városi villamosközlekedés szerepét vizsgálja a náciikkal való együttműködésben. Lindwer filmjében Guus Luijters íróval együtt a 8-as villamossal járta körbe az amszterdami holokauszit kulcsfontosságú helyszíneit, és túlélőkkel készített interjúkat. A 8-as villamos vonalát a náci zsidók szállítására használták, mivel az összekötötte a pályaudvart Amszterdam zsidók lakta területeivel. Az alkotás kiemeli az éjszakai villamosok szerepét 48 ezer amszterdami zsidó deportálásában.

A rendező a hírportálnak azt nyilatkozta: a filmkészítés során rájöttek, hogy az amszterdami villamosvállalat szorosan együttműködött a náciikkal, akik járatokat is béreltek a cégtől a zsidók deportálásához. Kutatásuk új bizonyítékokat hozott napvilágra arról a villamosútról, amely Anne Frankot és családját 1944 augusztusában a weteringschansi

Régi amszterdami villamos

börtönből a központi pályaudvarra szállította, miután a németek felfedezték a család búvóhelyét, a „hátsó traktust”. Az amszterdami közlekedési vállalat, a GVB két éven keresztül adósságbehajtót alkalmazott a háború után, hogy visszakövetelje a németektől a Frank család utaztatási költségeit.

Amszterdam önkormányzata ígéretet tett arra, hogy 100 ezer eurót fizet a Centraal Joods Overleg nevű zsidó szervezetnek. A felajánlott kártérítés megfelel annak az összegnek, amelyet a város a villamosjegyekért számított fel a deportálások során. További kártérítésre is sor kerülhet még, mivel a kutatók idén hi-

vatalos tanulmányt készítenek Amszterdamnak a náciikkal való együttműködésben játszott szerepéről.

Az önkormányzat sajtóközleményében úgy fogalmazott, hogy „a városi villamosvállalatnak történelmi és erkölcsi felelőssége elszámolni az amszterdami zsidók deportálásában való közreműködéséről”. A GVB „szívvel jövő és őszinte sajnálatát” fejezte ki. A 8-as villamosvonal több megállóhelyén emléktáblákat állítanak fel. A GVB az utazási alkalmazásban is tájékoztatást fog adni arról, „milyen megdöbbentő események történtek ezeken a helyszíneken”. (MTI)

Emlékoldal

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

„Rabbimúzeum” – gyerekszemmel

Dr. Scheiber Sándor

Aki egyszer találkozott vele, az nem tudja elfelejteni karizmatikus, lenyűgöző egyéniségét, zseniális tudását és emlékezőtehetségét, kedves, közvetlen modorát, bölcs humorát.

Apja, *Scheiber Lajos*, a Nagyfuvaros utcai templom hajdani kiváló rabbija volt. Maga *Scheiber Sándor* Dunaföldvár kicsiny hitközségében kezdte rabbinikus pályáját, ott működött a deportálásig. Hazatérve a számokban megfogható rabbiakkal és tanárokkal együtt munkálkodott a zsidó szellemi élet felélesztése terén. *Löwinger Sámuel* mellett nagy szerepe volt a rabbiképző újraindításában, jövőjének kialakításában.

A zsidó tudományok nagy értője és mestere volt, messze földön híres tudós. Sok kitüntetés, elismerés birtokosa, számtalan magasröptű irodalmi és tudományos munka szerzője. Megszámlálhatatlanul sok külföldi ajánlatot kapott, a világ számos előkelő egyeteme kínált fel neki katedrát, de ő maradt. Nem vágyott sehova. Otthon, saját megszokott környezetében kívánt alkotni, tenni, tanítani, eredményeket felmutatni.

Scheiber professzor számára a zsidóság a vallást, a kultúrát, a tudományt és a hovatartozást egyaránt jelentette. Ezeket az összetevőket soha nem választotta el, egyiket a másik nélkül üresnek, céltalannak érezte. Rabbik generációi tanultak és végeztek nála, áldó kezét több tucat avatandó rabbi fejére tette, amikor az ősi áldással útjukra bocsátotta őket. Korszakot jelentett a magyar zsidóság életében, vallási és kulturális működésében. Rabbinikus oktatásban fontos szerepe volt a gyakorlati lelkészkedésnek, a rabbik lelkipásztori működésének. A hitre való nevelés, a hagyományok továbbvitele volt az, amit a legfontosabb feladatként jelölt meg rabbinövendékeinek. Mégis „kikezdték” oktatási módszerét, egyesek cikkeztek róla, vagy mondhatnám, „cikizték” őt, mondván, hogy „a középkori sírkőfeliratok kutatására, megfejtésére oktatta tanítványait”. Ez igaz is volt, a cikkező csupán azt felejtette ki „kritikájából”, hogy erre nem a rabbinikus tanulmányok HELYETT, hanem azok MELLETT terjesztette ki oktató tevékenységét. Számára a rabbi több volt, mint vallási vezető, nem csupán a szorosán vett biblikus és talmudi tudást követte meg, hanem annál sokkal többet: történelem, esztétika, néprajz... Nála mindez hozzátartozott egy rabbi felkészültségéhez. Egyforma fontossággal bírt a vallási és világi tudományok ismerete, mert ezeknek fényénél látta, láttatta a kölcsönös ráhatásokat.

Szerette és mindig kereste a vékonyan fogó finom tollakat. Hihetetlenül apró betűkkel írt, az idősebb, gyakran rosszabbul látó kollégák nem kis bosszúságára. A munkaszolgálat idején meglátogatta az akkor 91 éves, kórházban fekvő legendás szegedi főrabbit, *Löw Immanuel*, és levest vitt neki. Löw megkóstolta a levest, majd így szólt Scheiberhez: a levest jobb, mint az írásod.

Fiatalok sokasága ismerte meg általa a vallást és tért vissza az ősi forráshoz. A rabbiképző péntek esti istentiszteletei és az azt követő kidusok rendkívüli népszerűsége az ő

idejében jutott el a tetőfokra. Mindig volt ideje, hogy bárkivel beszélgesen, ha kérdéssel vagy valamilyen problémával fordultak hozzá. Lelki és szellemi vezetője volt azoknak, akik a közelébe kerültek.

Temploma liturgiáját, zenei életét olyan kiváló egyéniségek kezére bízta, mint *Feleki Rezső*, *Ádám Emil* és *Kármán György*. Szerette a művészeteket, köztük a zenét és a kántoréneket. Nagy tisztelője, rajongója volt *Tkatsch Izraelnek*, a Rumbach utcai templom hajdani legendás főkántorának.

A professzor úr szeretett „sida-cholni” is. Ha egyedülálló fiatalalambelrel találkozott, azonnal arra gondolt, hogy ismer-e hozzá való zsidó lányt, akit bemutatna neki. Sok pár talált egymásra az ő közvetítésével, sokakra adta áldását, sokaknak adott útmutatást.

Ismert volt bölcs humoráról, igen találó megjegyzéseiről. Ironikus szólásaival önmagát sem kímélte. Erre példa az alábbi kis eset. Mint általában a tudósok, az elgondolkodó zseni, ő is kissé szórakozott volt. Egy-egy istentisztelet előtt a rabbisapkáját kereste, és nem találta. „Hol a süvegem?” – kérdezte. Láttam, hogy nem sokkal előtte összecuska és a reverendája zsebébe tette, miközben valakihez beszélt. „Nincs a reverenda zsebében, professzor úr?” – kérdeztem, mintha csak találgatnék. Beleenyúlt, és kihúzta onnan a sapkát.

Kesernyés mosollyal rám nézett, és így szólt: „Hát tudod... ez már az öregség jele...”

Apám sokszor funkcionált mellette, én is többször imádkoztam elő a templomában. Apám nyolcvanéves születésnapját is ott ünnepeltük. Scheiber professzor szívhez szóló, meghatározó beszédet mondott, emlékezve és emlékeztetve régi, közösen átélt eseményekre. Hogy milyen apróságokat vett észre, arra példa a következő: Az istentisztelet előtt, amikor a reverenda már rajtam volt és a sapkát tettem fel, észrevettem, hogy Scheiber némán és mereven néz rám.

„Valamit mondani óhajt, professzor úr?” – kérdeztem. Így felelt: „Én ilyet még nem láttam! A sapkát is pont úgy teszed fel, ahogy apád! Hát ezt is lehet örökölni?”

Megírtam másutt, hogy gyakran vitába szálllok a közhellyel, miszerint „nincs pótolhatatlan ember”. Amikor Scheiber professzorral gondolok, beigazolódik az az érzésem, hogy sokan voltak körülöttünk, akiket soha nem tudunk pótolni. Helyettesíteni igen, de pótolni nem. Áldott szellemem beragyogja a rabbiképző minden sarkát... a zsinagógát, a könyvtárat, az osztálytermeket. Emléke örökké él azokban a szerencsésekben, akik ismerték, tanultak tőle, zsenialitásának egy kicsiny szikráját örökségül kapták.

(2009)

Vajon melyik suliban gyűjtenek aláírást a zsidók ellen?

„A mi iskolánkban összeírják a zsidó gyerekeket, zsidólista készül, és a tanulók aláírást gyűjtenek azért, hogy a zsidó gyerekek menjenek el az iskolából” – mondta el a Kolibri Színház előadása utáni beszélgetésen egy középiskolai tanár.

„Helló, náci! címmel péntek délelőtt előbb egy jó nevű zuglói gimnázium osztálytermében, este pedig egy utcai pincében mutatták be a Kolibri Színház legújabb darabját, melyben egy utcai összecusap után Rudit, a tizenhét éves, német neonácit és Jant, a fiatal lengyel vendégmunkást – pillanatnyi helyhiány miatt – ugyanabba a fogdába zárják” – írta a Népszavában Scipiades Erzsébet („Magyarország, 2010: a tanárok tehetetlenek?”, január 18.).

Scipiades Erzsébet tudósításában megdöbbentő beszámoló olvasható: „A Kolibri vezetése azért, hogy tesztelje az előadást, az esti főpróbára meghívott középiskolai tanárokat, akik a radikális szélsőjobb megjelenéséről beszéltek. Volt, aki arról, hogy középiskolájában már listázzák a zsidó gyerekeket, és aláírást gyűjtenek azért, hogy hagyják el az iskolát.”

Néhány idézet a pénteki előadást megnéző középiskolai tanárok reakciójából:

Középkorú pedagógusnő: „Van olyan osztályom, ahol ezt a darabot egészen biztosan nem merném bemutatni. Mert a tanulók egy része lenyírt fejű vagy tarajos hajú. Nem, ezek nem punkok, hanem kezdő neonácik. Amúgy jó fejek, de a nézeteik alapján pont olyanok, mint a darabban szereplő Rudi. A mi középiskolánkban egy-egy osztályban kettő-három vagy négy-öt efféle neonáci van, akik együtt egészen erősek. Hogy mit csinálnak a többiek? Nem nagyon szólalnak meg.”

Szőke hajú, ápolt külsejű tanárnő: „A darabot optimistán tartom ahhoz képest, amit magam körül látok. Mert a darabbéli Rudi még elgondolkodtatható, de a mi iskolánkban összeírják a zsidó gyerekeket, zsidólista készül, és a tanulók aláírást gyűjtenek azért, hogy a zsidó gyerekek menjenek el az iskolából. Vagy például a székekre, a háttámlára, azokra, ahol zsidó gyerek ül, zsidó csillagot rajzolnak. Vagy a tanárnak, akiről még én sem tudtam, hogy zsidó, azt mondják, mit keres itt, menjen Izraelbe. Kell ez a darab, kell nagyon, mert tényleg az utolsó órában vagyunk.”

Szőke tanárnő, aki érettségi elnök is volt: „Igen, nálunk is van zsidózás. Már meg se hökkennek, kész, ez van. Engem sosem érdekelt, hogy a diákjaim közül ki az, legfeljebb az, hogyan vélekednek a zsidókról. A cigány tanuló például ugyanúgy okolja a zsidót, a zsidók meg nem nagyon szólalnak meg. Évente egyszer minden osztályomat elviszem a Holocaust Emlékközpontba. Mert nem tudok kihez fordulni. Egy harminc-negyven-ötven fős tanári karral mindezt nem lehet megbeszélni, mert az iskolai zsidózással, cigányozással vagy a szélsőjobb megjelenésével nem kívánnak foglalkozni. Mindenki csak tanít.” (Forrás: *STOP/Népszava*)

(2010)

Harcra fel! Könyvrongálásra buzdítanak

Faludy György verseinek állami ünnepekről való kitiltásának ötlete után néhány héttel új, és talán még veszélyesebb gondolatokkal kell szembenéznünk – írja Andrassew Iván internetes naplójában. S arra kér mindenkit, gondolja végig a Demokratában megjelent, Pozsonyi Ádám által jegyzett „Harcra fel!” című írás lehetséges következményeit.

Pozsonyi többek között ilyeneket üzen: „Alakítsunk kis házi kommandókat. Három-négy fős csoportokban fésüljük át a könyvtárakat, és lopkodjuk ki, majd semmisítsük meg a ballib hazaárulás és ízléstelenség fekélygocait. Ha a kicsempészés nem megoldható, tépjünk a lapokba, firkáljuk össze, szellemi mérgezésre tegyük alkalmatlanná a futtatott senkiházik mocskait, mit hazaáruló médiánk minden szinten propagál. Ne becsljük le ezt a feladatot. A világ sorsa szellemi síkon dől el...”

A cikkíró megadja a szabadcsapatok indulójának szövegét is: „Spiró ótvar, Konrád átok, Nádasztól meg mindjárt hányok.” Ez legyen a felállítandó kis szabadcsapatok indulója, kik hősi, szent harcba indulnak a magyar szellemi élet megtisztításáért. Erkölcsei gátlásuk ne legyen.”

„Ne minősítsük a Demokratát és főszerkesztőjét, Bencsik Andrást, aki ezt megjelentette – jegyzi meg Andrassew –, ne minősítsük Pozsonyi Ádámot, de még az íráskészségét sem. Mert ennek már nincs értelme. Ne minősítsük azokat a pártokat, író- és újságíró- és egyéb alkotószövetségeket, kulturális közösségeket és szervezeteket, egyházakat, amelyek ezt szó nélkül hagyják. Mindegy is, mit tesznek és mondanak. Cinkosok voltak abban, hogy idáig jutottunk. Már késő: magunkra vagyunk utalva. Csak azt kérem, hogy védjük meg együtt a könyveket. Kérem a könyvtárosokat, a könyvesbolti eladókat, az olvasókat, a vásárlókat, ne engedjék, hogy ezek a gondolatok lábra kapjanak és pusztítsanak ebben az országban.”

Andrassew arra is felhívja a figyelmet, hogy a Demokrata – meglepő módon – a Pozsonyi-féle javallatokat közlő szám egy másik oldalán Milan Kundera egy gondolatát idézi: „A nemzeteket úgy likvidálják, hogy legelőször elveszik az emlékezésüket. Megsemmisítik könyveiket, műveltségüket, történelmüket. És valaki másféle könyvet ír, más műveltséget nyújt, és más történelmet gondol ki nekik. A nemzet lassan nem érti jelenét és elfelejti a múltját.”

A Népszabadság szerkesztőjének megjegyzése

Mélységesen egyet kell értenünk Andrassew Iván felháborodásával, ezt tettük akkor is, amikor Faludy Györgyöt cionista és magyarellenes költőnek titulálta egy meglehetősen tájékozatlan Jobbik-aktivista. Pozsonyi javaslata – a firkálós módszer általános iskolás szintje ellenére is – a történelem legsötétebb időszakait idézi: elpusztítani, megsemmisíteni azt, amiben másfajta gondolkodás, értékrend és világszemlélet van jelen. A félelmetes, hogy ötlete nem tekinthető egyedinek. A jobboldali értelmiség érdektelenség miatt háttérbe szorult reprezentánsainak vonyítása hallatszik ki az elképesztő gondolatok mögül. A Bíró Zoltán nevéhez kötődő Spiró-botrány is azt jelezte az érettségi idején, egyesek úgy képzelték, hogy ha Leveszik Kertész, Esterházy vagy Nádas könyveit a polcokról, automatikusan a magukéit tehetik a helyükre. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az utóbbi idők számtalan támadásaiban azt is föl lehet fedezni, hogy ez az egyszerre mellőzött és kirekesztésre törekvő kör úgy telepszik rá ismert magyar írókra és gondolkodókra, mint a kullancs a kutya vastag bundájába. Úgy gergeszenek botrányt maguk körül, s kerülnek be végül a nyilvánosságba, hogy ügyesen megválasztják célpontjukat. Ezt is meg kellene tanulnunk kezelni. A kérdés, hogy lehet-e. (Rab László)

A Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának állásfoglalása

A Nemzeti Kulturális Alap Bizottsága november 2-ai ülésén aggodalommal állapította meg, hogy újabb támadás érte a hazai kulturális élet értékeit – ezúttal a Magyar Demokrata című hetilapban: neves és nemzetközileg is elismert írók könyveinek megsemmisítésére, tönkretételére hívták föl az olvasni nem, csak pusztítani szerető híveket.

(Népszabadság, MTI)

(2009)

Molnár Oszkár (Fidesz):

„...előtérbe helyezem a magyar érdekeket a globális pénztörke, ha úgy tesszük, a zsidó nagytörke, a zsidó nagytörkével szemben, ami be akarja kebelezni az egész világot, s főleg Magyarországot.”

„S kérem szépen, Izraelben, Jeruzsálemben magyar nyelven folyik a gyerekeknek a tanítása. Hiller István miniszter nagyon büszkén bejelentette, hogy egy kulturális együttműködést írt alá az izraeli kollégájával, és kiment néhány újságíró, hogy nézzük már meg, mi is ez az együttműködési megállapodás. Meglátogattam néhány iskolát, és kérdeztem az ottani gyerekeket: és hogyhogya ti magyarul tanultok? – Hát mert tanuljuk az új hazánknak a nyelvét.”

Orbán Viktor: „Kínos” (de marad a Fideszben).

Néhány nappal ezelőtt több százán szimpátiatüntetést tartottak az edelényi polgármester (Molnár Oszkár) mellett.

(2009)

20 éves a Zsidó Fesztivál Kiskunhalason

A festői Kiskunhalas Zsidó Fesztiválja immár két évtizede ünnepli a zsidó kultúrát, történelmet és örökséget a régióban. A szervezők egy különleges, kétnapos rendezvénysorozattal készültek a kerek születésnapra. A gazdag kínálat az ország egész területéről vonzotta a látogatókat.

A program *Járdába vésett történelem* címmel kegyeleti helytörténeti sétával indult, melynek résztvevői az épített zsidó örökséget ismerhették meg a botlatókövek felkeresésével és a város történetének megismerésével.

Ezt követte **Tóth Péter Lóránd** tanár, Pro Cultura Hungaria-díjas verszándor *Lélek vagyok, élni szeretnék!* című előadása, amely által Radnóti Miklós költőnk szavai visszhangozhattak a közönség lelkében.

A *Hakol beseder*, azaz *Minden rendben* című különleges, interaktív előadás különböző zenei stílusokba és kultúrákba kalauzolvá a nézőket, a zsidó zene sokszínűségét ünnepelte, a hagyományos klezmerkallományoktól a modern izraeli hangzásig.

A nap fénypontja **Réz András Fényük történelmi ragyog...** című előadása volt, melyben nagy érzékenységgel idézte fel az 50-es, 60-as, 70-es és 80-as évek zsidó előadóit, akik közül sokan kitörölhetetlen nyomot hagytak a magyar zenében és kultúrában.

A vasárnapi program első része az eutanázia érzékeny témáját járta körül a *Zsidó-Keresztény Párbeszéd* révén. A beszélgetésen **Seffer Attila** lelkész, **Kováts Teodóra**, a református kórház lelkésze, **prof. dr. Róna Tamás** főrabbi, valamint **Horváth**

Csiribí-csiribá. Ungár Anikó bűvész

Lászlóné Rózsa vezető szakápoló vett részt, és **Káposzta Lajos** moderálta. A résztvevők az eutanázia összetett kérdéskörének erkölcsi, spirituális és etikai dimenzióit vitatták meg mind a zsidó, mind a keresztény hagyományokon belül. A vita az együttérzés, a szenvedés és az élet szentsége közötti határokat vizsgálta, kihívás elé állítva mind a kerekasztal-beszélgetés résztvevőit, mind a közönséget, hogy megküzdjenek a nehéz kérdésekkel.

A visszajelzések alapján az elmúlt húsz év legütősebb, legérdekesebb témáját hozták most el a szervezők. A vágatlan beszélgetés hamarosan elérhetővé válik a hitközösség honlapján.

A zene továbbra is a fesztivál egyik alappillére maradt. A Salom Klub kórusa, a **KoHncerto** könnyed és felemelő előadásában igazán jó hangulatot hozott el a nézőknek. A

tetehes zongorista, **Andor Krisztián** kíséretében a kórus előadása tökéletesen megragadta a fesztivál ünnepi hangulatát.

Ezután mágikus percek következtek, ahol **Ungár Anikó** varázsolta el a közönséget mind a személyiséggel, mind pedig izgalmas bűvésztrükkökkel. A beszélgetést **Bóka B. László** újságíró moderálta.

A nap zárásaként **Fesztbaum Béla** színművész előadásában a legendás magyar zsidó zeneszerző, Seress Rezső dalai hangoztak el. Seress fülbemászó kompozíciói méltó lezárását adták a hétvége eseményeinek.

A 20. Kiskunhalasi Zsidó Fesztivál színvonalas programokkal, érdekes beszélgetésekkel és különleges zenei palettával ünnepelte meg jubileumát. Ami két évtizeddel ezelőtt a zsidó örökség kis ünnepeként kezdődött, mára olyan nagyszabású kulturális eseménnyé nőtte ki magát, amely elősegíti a közösségek közötti mélyebb megértést.

A fesztivál motorja és szíve nem más, mint **Ritter Náándorné Babi**, akinek rendíthetetlen elkötelezettsége, határtalan kreativitása és fáradhatatlan lelkesedése évről évre biztosítja a rendezvény sikerét.

A fesztivál védnökei **Bányai Gábor** kormánybiztos és **prof. dr. Grósz Andor**, a Mazihsiz elnöke. **Zucker-Kertész Lilla**

A zsidó gasztronómiát és kultúrát ünnepelték Nyíregyházán

A 23. VIDOR Fesztivál programjaként rendezték meg a II. Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Zsidó Gasztronómiai Fesztivált. A gasztrofesztivál célja, hogy a látogatók jobban megismerjék a sokszínű és ősi kultúrát, miközben megköszönhetik a zsidó konyha különleges ételeit. A hagyományteremtő céllal létrejött esemény igazi kuriózum, ahol a kultúra és a gasztronómia találkozik.

Dr. Grósz Andor, a Mazihsiz elnöke beszédeiben kiemelte, hogy a rendezvény résztvevői nem csupán a zsidó kultúrával, hagyományokkal és szokásokkal ismerkedhetnek meg, hanem a zsidó közösségek történelmével is, hiszen ebben az évben emlékezünk a magyarországi holokauszt 80. évfordulójára.

Az esemény célkitűzése, hogy a zsidó gyökerekkel bíró emberek büszkén vállalják és ápolják mind a

dó közösségek. Reméli, hogy a rendezvény még évtizedeken keresztül színesíteni fogja a város kulturális arculatát.

Färber György hitközségi elnök szerint sajnos sokan úgy mennek el a zsinagóga mellett nap mint nap, hogy nem tudják, milyen is az belülről, holott jelenleg bárki számára látogatható. A fesztivál kitűnő alkalmat kínált arra, hogy az emberek szélesebb körben megismerjék az épületet, hiszen a gasztronómiai élményeken túl az előző évhez hasonlóan a jelenlévők tárlatvezetésen is részt vehettek. Az elnök később kifejtette, hogy a szórakozáson és ételeken keresztül történő oktatás elősegíti a nagyobb megértést, sőt az egységet is az emberek között.

Dr. Róna Iván, a Mazihsiz turisztikai igazgatója kiemelte a már második alkalommal megrendezett esemény idegenforgalmi szerepét is.

Mi szem-szájnak ingere

magyar, mind a zsidó kulturális hátterüket. A tavalyi fesztivál sikerén felbuzdulva a szervezők idén ismét belevágtak a megrendezésbe.

Baracsi Andre, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Értéktár Bizottság elnöke hangsúlyozta, hogy Nyíregyháza kulturális képéhez és történelmének formálásához nagymértékben hozzájárultak a helyi zsi-

A kulturális program **Rosenfeld Dániel Imre** kántorművész sófár-fűjásával indult, amelyet zenei kavalád követett. A debreceni hitközség kórusa, a Zs-Faktor, majd pedig az Ávinu Trió együttes dallamai kápráztatták el a közönséget.

A gasztrokulturális örökség szószólója **Bodrogi Eszter**, a Fűszer és Lélek blog alapítója volt, aki a vele folytatott pódiumbeszélgetésben bemutatta a zsidó konyha hagyományait és a nyírségi zsidó ételek jellegzetességeit.

Az egyik legnépszerűbb program idén is a *Kérdezd a rabbit!* volt: a résztvevők szabadon kérdezhettek **Fináli Gábornál**, a Hunyadi téri zsinagóga rabbijától vallásról, szokásokról, kultúráról, hagyományokról és a zsidó mindennapokról.

A zsinagóga előtti kis téren a közműlt konfliktusai előtti Izraelről szóló kiállítás képeit lehetett megtekinteni.

A fesztivál fénypontját természetesen maguk az ételek jelentették. A látogatók igazi gasztronómiai utazáson vehettek részt, ahol a jól ismert fogások mellett, mint amilyen a sólet, igazi különlegességeket is kipróbálhattak, például az „izraeli lecsóként” emlegetett saksukát, valamint a falafelt és a humuszt is. A főételek után a vendégek desszertként az ikonikus flódnit és Hámán-táskát is megköszönhették.

A zsidó folklórról szóló előadáson a fesztivál résztvevői bepillantást nyertek a generációkon át öröklődő eleven történetekbe és hagyományokba.

A nap folyamán hitéleti és világi szereplők osztották meg tapasztalataikat és tudásukat a tradíciókkal kapcsolatban, ezáltal is közelebb hozva az érdeklődőket – a fiatalokat különösen – a zsidó kultúra alapjaihoz.

Hollandiában fokozatosan megnyitják a kollaborálással gyanúsítottak aktáit

Hollandiában jövőre szakaszosan megnyitják a feltételezett náci kollaboránsok aktáit, az ország levéltára mindazonáltal az élő leszármazottak védelmét is szem előtt fogja tartani – jelentette az NITimes című holland hírportál, a kezdeményezés irányítóját idézve.

Az archívumokban félmillió, a gyanú szerint a náciakkal kollaboráló holland adatai találhatóak, akik a többi között bujkáló zsidókat adtak fel, vagy az ellenállásban részt vevőket ölték meg a második világháború idején.

A témáról született jogszabály szakaszos közzétételre írt elő, és ennek értelmében első lépésben az aktáknak csupán az egynegyede lesz azonnal online is elérhető, mégpedig az ismertebb esetek, ezt pedig egy fél-éves szünet követi. Az aktákat nem lehet majd megtalálni a legismertebb internetes keresőkön, például a Google-on keresztül, illetve letölteni sem lehet őket. A kollaboránsok rokonai kérhetik a közzétett dokumentumok levételét is a világhálóról, amennyiben úgy érzik, hogy a magánéletük került veszélybe miatta.

A levéltár az aktákhoz videókat is mellékel majd, amelyekben elmagyarázzák a dokumentumok kontextusát, kiemelve, hogy az aktákban szereplők csupán gyanúsítottak, nem pedig bizonyított kollaboránsok.

Edwin Klijn, a kezdeményezés vezetője elmondta, hogy a döntés előtt egyeztettek az etikai tanácsal is, amelyben helyet kapnak mind a gyanúsítottak, mind az áldozataik leszármazottai is.

A tervek szerint még idén egyeztetnek az érintett települések vezetőivel és a szociális alkalmazottakkal is az esetleges traumákról, amelyeket a közzététel okozhat.

„Ilyen tapasztalatunk még nem volt a digitalizálási munkák során, de ez esetben nem szokványos archívumról van szó” – hívta fel a figyelmet *Klijn*. (MTI)

Európában nem, Nagy-Britanniában igen

Többmillió gyógyszer segíthet az Alzheimer-kórban szenvedőkön, de az Európai Unió nem engedélyezte. Nagy-Britanniában azonban hamarosan elérhetővé válik a kezelés.

A brit gyógyszerfelügyeleti hatóság (MHRA) engedélyezte az Alzheimer-kór kezelésére szolgáló *Leqembi* nevű gyógyszer forgalomba hozatalát. Ugyanakkor az Európai Gyógyszerügynökség megtagadta az engedélyt a súlyos mellékhatások magas kockázata miatt. Így Európában egyelőre csak Nagy-Britanniában lesz elérhető a *Leqembi*, a készítmény azonban több millió forintba kerül.

A brit gyógyszerfelügyeleti hatóság közleményében hangsúlyozta, hogy a *Leqembi* az első ilyen jellegű szer, amelyet Nagy-Britanniában engedélyeztek, és amely igazoltan hatásos az Alzheimer-kór kezelésében, mert lassítja a tünetek súlyosbodását.

A gyógyszert azonban nem a brit állami egészségügyi szolgálaton (NHS) keresztül fogják forgalmazni, mert az illetékes felügyelet nagyon drágának tartja a készítményt. „A lecanemab nevű hatóanyag előnyei egyszerűen túl elenyészőek ahhoz, hogy igazolni lehessen az NHS számára felmerülő jelentős költségeket” – ismertette az Egészség és Ápolás Kiválóságáért Nemzeti Intézet (NICE).

Így igen borsos árak kell fizetni a készítményért azoknak, akik vállalják a kezelést. A gyógyszert tavaly

engedélyezték az Egyesült Államokban, ahol a szer páciensenként mintegy 26 ezer dollárba, azaz 9 millió forintba kerül évente.

A *Leqembi* mindenképp olyan betegeken hivatott segíteni, akiknél az Alzheimer-kór még nincs előreha-

ladott stádiumban. A gyógyszert kéthetente kell intravénásan beadni, és egy béta-amiloid nevű protein blokkolására irányul, amely lerakódásokat okoz Alzheimer-kórban szenvedő betegek agyában. A készítmény ugyan nem gyógyítja meg a pácienseket, azonban képes lelassítani a demencia súlyosbodását – foglalja össze az *Economx*.

A *Leqembi* segítségével végzett infúziós terápiát eddig csak az Egyesült Államokban, Kínában (beleértve Hongkongot), Japánban, Izraelben és most Nagy-Britanniában engedélyezték. Az Alzheimer-kór az Egészségügyi Világszervezet szerint a demencia leggyakoribb formája, és világszerte legalább 55 millió, Európában 7 millió embert érint.

IZRAELI

A játék, amely riadó idején oldja a feszültséget

Az Iron Dome nevű innovatív számítógépes játékot nemrégiben fejlesztet ki izraeli tartalékosok egy csoportja, hogy segítsen enyhíteni a feszültséget és a stresszt a rakétatámadások során, jelentette a KAN közszolgálati műsor-szolgáltató.

A kifejezetten gyerekeknek és tinédzsereknek tervezett játék lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy elfogják a virtuális rakétákat, és így elvonja a figyelmüket a feszült helyzetről.

A játék egyedisége az aktiválási mechanizmusban rejlik: csak akkor használható, ha az ország valamely területén rakéta- vagy drónriadó aktiválódik, és akkor is csak másfél perc múlva, hogy megbizonyosodjon arról, a felhasználók már védett területen vannak. A játékhoz tartozik még egy pontozási rendszer és egy országos ranglista is, hogy fokozza a versenyt.

A játék most indult, és máris pozitív visszajelzéseket kap. „Már több ezer regisztrációt látunk az oldalon, és az emberek kezdik használni. Végeredményben arra számítunk, hogy csend lesz az országban, és a játék egyáltalán nem fog működni, de ha már ez a helyzet, akkor legalább megpróbálunk olyat alkotni, ami megkönnyíti és jól tesz” – nyilatkozta az egyik fejlesztő a KAN közrádióknak.

A fejlesztőcsapat reméli, hogy a játék segít egy kicsit a gyerekek és a fiatalok lelki állapotának javításában ebben a kihívásokkal teli időszakban. A játék bárki számára ingyenesen elérhető. (Avi/ujkelet.live)

A világ egyik legszebb haggadája az Izraeli Nemzeti Könyvtárban

A David Moss által három éven át kézzel készített haggada került aján-dékozás révén az Izraeli Nemzeti Könyvtárba. A művet – amely a Sotheby's aukciós házában nemrég lezajlott árverés fő attrakciója volt – Trudy Elbaum Gottesman és Robert Gottesman ajándékozta az intézménynek. A könyvtár azt az eredeti pergamen kéziratot kapta meg, amely színes felhasználásával készült, díszesen festett miniatúrákat tartalmaz.

Az Izraeli Nemzeti Könyvtár sajtóközleménye azt írja: Irving Greenberg rabbi a The Jewish Way (A zsidó út) című könyvében a Moss-haggadát „talán minden idők legszebb haggadája-nak” nevezte, míg Moshe Greenberg (zl) rabbi azt írta róla, hogy „lehetetlen szavakkal kifejezni azt az örömet, amelyet a szem és a tudat a kézirat minden egyes lapján tapasztal. Ez a mű egy olyan művész alkotása, aki elmélyült a zsidó hagyományokban, és a tradíció gazdagságát egyedülálló módon képes érzékelteni.”

David Moss megrendelésre készítette a művet 1980 és 1984 között, a kivitelezést komoly kutatás előzte meg három kontinensen. A könyvtár az eredeti pergamen kéziratot kapta meg, amely kalligráfiát, mikrográfiát, számos festett miniatúrát, valamint gouache, akril, tojástempera, berakott tükrök, pergamenmetszetek és polírozott színező felhasználásával készült mintákat tartalmaz.

Mivel Moss először csak egyetlen haggadát akart készíteni, azaz eredetileg nem gondolkodott reprodukcióban, a kéziratot példány olyan egyedi, kézzel készített jellemzőkkel is rendelkezik, mint például a sebészeti szikével bemetszett csipkés kivágások.

1992-ben David Moss – többek között ezért a haggadéért – elnyerte az Izraeli Múzeum Jesselson-díját a kortárs judaikák kategóriájában. Művét kiállították a New York-i Könyvtárban, a Yeshiva Egyetem Múzeumában, a Harvard Egyetem Könyvtárában és a Kongresszusi Könyvtárban, másolatai pedig megtalálhatók Észak-Amerika, az Egyesült Királyság és Izrael nagyobb múzeumainak, egyetemének és galériáinak állandó gyűjteményeiben. Egy példányát Ronald Reagan elnök ajándékozta 1987-ben Chájim Herczig izraeli államfőnek (a mostani államelnök édesapjának), amikor az első ízben járt hivatalos úton Amerikában.

Forrás: Izraeli Nemzeti Könyvtár. Fotó: Bet Alpha Editions (David Moss engedélyével)

SZÍNES

Krém rákos betegek bőrelváltozásainak gyógyítására

Daganatos megbetegedésben szenvedő betegek számára fejlesztett ki orvosi krémet a gyógykezelés mellékhatásaként keletkező bőrelváltozások gyógyítására az EMRIS Pharma nevű izraeli startup cég – adta hírül az Aurora izraeli portál.

Egyes monoklonális antitesteket (EGFRi) gyakran alkalmaznak rákbetegek kezelésében. Ezek nagyon hatékonyak ugyan, de a betegek túlnyomó többségénél súlyos bőrelváltozásokat – aknészerű bőrkiütéseket – okoznak. A kiütések súlyossága a

Fotó: Zeal Waghela/Pixabay

kezelés típusától és a gyógyszerek adagolásától függően változik.

Sharon Merims, a startup társalapítója elmondta, hogy az EMRIS nevű krém képes szelektíven blokkolni az adott rák ellen használt gyógyszerrel, megakadályozva ezáltal, hogy az hatással legyen az egészséges bőrsejtekre.

(Forrás: Aurora-Israel.co.il)

Rekordszámú tengeri teknős kelt ki a tojásokból

Az Országos Tengeri Teknős-mentő Központ rekordszámú ivási időszakot hirdetett a veszélyeztetett tengeri teknősök számára Izraelben. Országsszerte megközelítőleg 600 fiókat regisztráltak. „Ez a valaha volt legnagyobb ivási időszak Izraelben” – mondta dr. Jániv Lévi, az Izraeli Természetvédelmi és Parkvédelmi Hatóság központjának igazgatója. „A növekedés valószínűleg a parkok hatósága által az 1980-as években kezdeményezett hosszú távú természetvédelmi programnak köszönhető. A 30 évvel ezelőtti fiókák elérték az ivarérettséget, és most szaporodnak. Végre látjuk az évek óta tartó befektetés eredményeit.”

Dr. Lévi kiemelte az izraeli tengeri teknősállomány stabilizálására és megmentésére irányuló erőfeszítéseket, amelyek magukban foglalják a fészkek felkutatását és őrzését, valamint a zöld tengeri teknősök tenyésztési központjának működtetését.

Egy nőstény barna teknős két-évente két-öt fészket rak, amelyek mindegyike körülbelül 80 tojást tartalmaz. Egy nőstény zöld tengeri teknős háromévente három fészket rak, fészkenként körülbelül 130 tojással.

Sajnos átlagosan csak egy utód éri el az ivarérettséget és szaporodik. A nőstény tengeri teknősök gyakran visszatérnek ugyanarra a területre,

ahol kikeltek, és csak néhány fészket raknak távolabbi helyekre. „A tengeri teknősök száma a háború eltelére növekszik. A helyzet Izrael-

ben kihívást jelent, mivel egyes fészkekhez a biztonsági korlátozások miatt nehéz hozzáférni” – tette hozzá dr. Lévi. (ynet)

Az előrejelzések szerint 2100-ra elviselhetetlen lesz a forróság

Az Izraeli Meteorológiai Szolgálat (IMS) a század végéig az országban várható időjárásról közölt friss előrejelzésében riasztó szélsőséges időjárási eseményekre figyelmeztet. A jövőkép borzasztó, és sürgősen meg kellene kezdeni a felkészülést, ennek ellenére több minisztérium még hozzá sem fogott a jövő tervezéséhez.

Az IMS leszögezte, hogy következtetései olyan mélyreható tanulmányokon alapulnak, amelyek először vizsgálták az izraeli szélsőséges időjárási események gyakoriságát, beleértve a hosszan tartó hóhullámokat és a rövid időszakokon át tartó magas csapadékintenzitást. A jelentés pesszimista előrejelzéseket közöl a tendenciák folytatódására vonatkozóan.

A jelentés készítői azt jósolják, hogy Izrael tovább fog melegedni, ha a jövőben semmi sem változik, ami azt jelenti, hogy a fosszilis tüzelőanyagok, például az olaj és a gáz elégetéséből származó, üvegházhatású gázok kibocsátása továbbra is globális felmelegedést fog okozni.

A jelentés szerint az átlaghőmérséklet továbbra is évtizedenként 0,5-0,6 °C-kal fog emelkedni, és az évszázad végére körülbelül 3,5 °C-kal lesz magasabb, mint az elmúlt 20 év átlaga.

Az IMS azt is közölte, hogy az ország minden régiójában két fokkal emelkedni fog a hőstressz, amelyet a hőmérséklet és a relatív páratartalom kombinációja határoz meg.

Ez azt jelenti, hogy a század végére nehéz vagy lehetetlen lesz elhagyni a légkondicionált tereket. A hóhullámok gyakorisága, intenzitása és időtartama jelentősen megnő. 2100-ra évente hét hóhullám várható, mindegyik átlagosan 18 napig tart, és eléri majd a 45 °C-os csúcshőmérsékletet.

Az IMS azt is megállapította, hogy a csapadék mennyisége 2100-ra várhatóan drasztikusan, átlagosan 20-25%-kal csökken az elmúlt évekhez képest. Az ilyen súlyos csökkenés az aszályok gyakoriságának növekedéséhez, az öntözővíz és az élelem hiányához vezet majd.

Miközben az éves csapadékmennyiség csökkenni fog, a csapadékintenzitás növekedése is várható, folytatva az elmúlt évtizedekben megfigyelt tendenciát. Az elmúlt 30 évben Izraelben a rövid, 30-60 perces időszakokban lezúduló heves záporok száma akár 40%-kal is növekedhetett.

Dr. Amir Givati, az Izraeli Meteorológiai Szolgálat igazgatója szerint az eredmények azt mutatják, hogy Izraelben magas a felmelegedés mértéke, és az évszázad végére akár az 5 °C-ot is elérheti.

„A jelentés a szélsőséges időjárási események (intenzív és hosszan tartó hóhullámok, extrém magas nappali és éjszakai hőmérséklet, heves esőzések és az áradások) valószínűségének meredek emelkedésére is rámutat. Izraelnek alaposan fel kell készülnie tehát a klímaváltozásra” – tette hozzá az igazgató. (ynet)

Nagykőrösön temették el Boros Lajost

A tisá böv előtti napon helyezték örök nyugalomra a nagykőrösi temetőben Boros Lajost. A példátlanul népszerű rádiós műsorvezetőt, énekest, író, fotóművészt nagyszámú rajongója és a hitközség hívei kísérték utolsó útjára.

Fekete László gyászimája után Verő Tamás főrabbi idézte fel fordulatos életének állomásait.

Elmondta, hogy bár a család Lacinak hívta, hiszen Róth Lászlónak született, de édesapja névváltoztatását követően az akkori törvények szerint az ő családnéve is megváltozott, és akkor derült ki, hogy születésekor nem Lászlóként, hanem Lajosként anyakönyveztették.

Felidézte, hogy dalszerző-énekesként kezdte pályafutását, és amikor 1972-ben megnyerte a *Ki mit tud*-ot, elképesztő népszerűségre tett szert. Előadóművészként egyre többet szerepelt az akkori médiában, később pedig a Hungarotonnal a könnyűzenei lemezkiadásokat vezette.

A 80-as évek közepén pályát váltott, és a Bumeráng című reggeli műsor vezetője lett Danubius Rádióban. Akkoriban szinte nem volt olyan ember az országban, aki ne ismerte volna a nevét.

A főrabbi beszéde után két legfiatalabb unokatestvére, Nyárai András és dr. Feldmájer Péter idézték fel életének pillanatát, kötődését a családhoz, a rokonokhoz.

Mivel gyermekkorának egy részét ebben a városban töltötte, így kívánságának megfelelően a Nagykőrösi Zsidó Hitközség által adományozott díszsírhelyen helyezték örök nyugalomra.

Boros Lajos, Jehuda Jichák ben Pinchász a helyi kile aktív tagja volt, szinte nem volt olyan ünnep, amikor személyesen, családjával együtt nem lett volna ott a zsinagógában.

1960-ban a bár micváját is ebben a zsinagógában tartották, Domán Ernő zcl főrabbi avatta fel. Mindhárom gyermekét, Dánielt, Dávidot és Dénest is ugyanígy hívták fel először a törához.

Mindig büszke volt zsidóságára, sokat tett a közösségért.

Fájdalommal látta, hogy a holokauszt következtében megszűnt hitközségek temetői elárvultak, és az oda eltemettek emléke feledésbe merül.

Több évtizedes munkával létrehozta – erőt, energiát és pénzt sem sajnálva –, fenntartotta és működtette az öröklét.hu internetes adatbázist, mely tartalmazza a legtöbb magyarországi zsidó sírt (245 temető 266.493 sírhelye), de a kisebb temetők jelentős része még nem szerepel benne.

Kidolgozott terve volt arra, hogyan fejlessze tovább ezt a páratlan történelmi tudást tartalmazó nyilvános tárhelyet. Szerette volna, ha belekerül valamennyi sír fényképe is. A munka elkezdődött, de egyelőre csak a nagykőrösi mácévák képei készültek el.

Ránk maradt, hogy áldozatos munkáját folytassuk, és ne engedjük eleink emlékét a felejtés kútjába hullani.

Boros Lajost most azzal a tálisszal temették el, amit bár micvájára kapott, és azóta is használta.

Ülése – a zsinagóga harmadik sorának első széke – most üresen maradt.

Műsorvezetői munkássága mellett egyre jobban kiteljesedett fotóművésze is, kiállításai nagy figyelmet keltettek. Több könyvet is írt, és beszélgetős CD-eket adott ki. Ezek közül is kiemelendő a „Ki a zsidó, mi a zsidó?” című, amelyen Beer Ivánnal zcl, az Országos Rabbiképző Intézet tanárával beszélgetett a zsidóság alapkérdéseiről.

Miután visszavonult a reggeli műsorvezetéstől, saját podcastot in-

dított, ahol barátaival, korábbi műsorvezetőtársaival vitatták meg a világ aktuális dolgait.

Páratlan humora, éleslátása és bölcsessége rengeteg hallgatót vonzott.

Életének fordulatairól rendszeresen beszámolt a sajtó. Hosszú évek elteltével sem csökkent a személye iránti érdeklődés.

Temetésén részt vett felesége, Vali, gyermekei, unokái, prof. dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke, Feldmájer Sándor, a nagykőrösi hitközség elnöke, dr. Róna Tamás PhD főrabbi, a Mazsihisz Rabbistületének elnöke, valamint népes családja, barátai és tisztelői.

Dr. Feldmájer Péter beszéde

Amikor eszmélni kezdtem, akkor már kerek volt a világ. Ennek a kerek világnak hat tagja volt, a hat unokatestvér.

Ahogy Andris mondta, a Feldmájer testvérek: Sanyi, Livi, Peti, a Nyárai testvérek: Erzsébet és Andris, és a legnagyobb, mindig a legnagyobb, az a Laci volt.

A Laci volt az, aki közülünk mindent először tapasztalt meg, mindig először csinált meg, és mi mindig csak őt követtük.

Az egyre későbbi képeken ugyanaz a hat ember látható évről évre vagy hónapról hónapra visszatérően, mi hatan állunk egymás mellett, először gyerekként, Andris nagyfűlű kisgyerekként, Laci kiemelkedik közülünk.

Bizony ő volt az első, ő volt a legnagyobb, ő adott példát nekünk.

Mi tudtuk, amikor elmentünk az óvodába, hogy már a Laci rendet tett. Amikor elment a nagykőrösi óvodába, egyszer szólt neki vissza valaki a nagycsoportból, soha többet nem tettek ilyet vele, mert megmutatta, hogy bár ő Pestről jött, de az erőszak erőszakot szül, és így ment tovább.

Laci volt az, aki először tranzistoros rádiót épített. Azt sem tudtam, mi az, de ő már összerakta, bekapcsolta, ekkor talán még középiskolás sem volt.

Ő volt az, aki először írt dalokat, először írt verseket, csodás rajzokat készített, különböző embereket rajzolt le, mert nem tudta még, hogy mi lesz majd a hivatása. Azt tudta, hogy művész lesz.

És persze közülünk neki volt az első állandó szerelme, s hogy milyen jól választott, azt mutatja, hogy a Vali most is itt van, azóta is itt van velünk, azóta lelétek nem is tudom hány évtizedet, talán 72-73-ban esküdhettek. Ők voltak, akik először mentek egy tengerpartra búvárkodni, először mentek le, és mi csak csodálkoztunk rajta.

Laci volt az, aki feltalálta a víz alatti fényképezőgépet, azt a dobozt, amit elvitt magával a nászútjára, és nem rajta múlt, hogy befolyt a víz az elkészített csodálatos szerkezetbe. Az volt a lényeg, hogy megtalálta az utat, nem a tökéletes megvalósítást.

Verseket írt! Ő tudta azt, amit a régi- újak tudtak – s lassan felismer a modern kor is –, hogy az igazi költészet és a dalos költészet, a dalmondókat nem választja el egymástól fál, nem választja el egymástól stúdió, aki költő, az énekelni is tud, és aki dalmondó, az egyben költő is.

Laci már azt megelőzően elkezdett verseket írni, rádiójátékot írni, elbeszélést írni, hogy megnyerte volna a *Ki mit tud*-ot 1972-ben. Addig egy szűk szubkulturában művészkedett, s ezt követően kilépett az ország nyilvánosságába.

Lehetetlen azt megítélni, hogy milyen hatása volt egy nemzedékre, de az biztos, hogy akik később átvették ebben az országban a kultúra, a művészet – ma úgy mondjuk, médiák – vezetését, azok órajta nőttek fel, az ő poénjain, az ő gondolatain.

Kilépett a reflektorfénybe, és innentől kezdve már nem volt megállás.

Verő főrabbi úr elmondta az életpályáját, egy dolgot hagy idézzek fel ebből.

A legnagyobbak, a legnagyobb költők, a legnagyobb írók szavai belevívódnak a lelkünkbe, a fejünkbe, s nem tudjuk, melyek azok a szófordulatok, amelyeket tőlük vettünk át.

„Falu végén kurta kocsmá” vagy „Este van, este van: kiki nyugalomba” stb.

Amikor eszünkbe jutnak ezek a verssorok, nem tudjuk, hogy tőlük vettük át; tudjuk a szófordulatokat, amiket a Lacitól tanult meg ez az ország, amikor ő volt a műsorvezető, ő volt a Műsorvezető, de azt már nem tudjuk, hogy tőle vettük át.

Laci volt az, akinek a szavai a fejünkben visszhangoznak.

Laci volt az, aki meghatározta ennek az országnak a közérzetét és a közbeszédét. Ha beszéltek, ha viccet mondtak, és eszettekbe jut, gondolatok majd arra, hogy ez a szófordulat tőle származott.

Szóval az a helyzet, hogy ő volt az első abban is, akit letartóztattak a titkosrendőrök. Megszólalt a telefon itthon, Nagykovács, hogy lehet indulni, mert a Lacit bevitték a titkosrendőrök és végzálják, mert a dolgoknak mindig két oldaluk volt, egyik oldalon a reflektorfény, másik oldalon meg a titkosrendőrök.

Így működött ez a világ, s a Laci csodálatos tartását mutatja, hogy ilyen világban is tudott érvényesülni; persze amikor már szabad világ volt, akkor kicsit jobban ki tudott bontakozni.

Szóval a helyzet az, hogy kerek volt a világ. Azokon a képeken hatan vagyunk, de már csak a képeken vagyunk hatan, már soha többet nem lesz a világunk kerek, mert egyvalaki hiányzik onnan.

Amikor a Lacit felhívtam, általában azt kérdeztük egymástól: Hogy vagy, Lacikám? Hogy vagy, Petikém? S a válasz valamelyikünk részéről az az elcsépelte vicc volt, hogy: Sz...l, de büszkén.

Aztán most, a covidos idők után amikor felhívtuk egymást, már csak ennyi maradt belőle: Hogy vagy, Lacikám? Sz...l – mondta, vagy mondtam éppen én, ha ő kérdezett engem.

Most, amikor bent voltam nála a kórházban, és ő kint ült a székében, megkérdeztem: Hogy vagy, Lacikám? Már beszélni alig tudott, csak suttogni, de azt mondta: Sz...l.

Bizony, kedveseim, így van ez, akárhányszor meg fogjuk most már kérdezni magunktól, hogy hogy vagyunk, s eszünkbe jut a Laci, elgondolkozunk rajta, hogy hogy vagyunk, és azt fogjuk mondani magunknak, amit ő mondott, mert így leszünk most már örökkön örökké, mert elment, mert hiányozni fog.

Brisz a budai ortodoxiánál

Örömmünnepe volt a budai ortodoxiának, az első briszt tartották a négy éve felújított Alma utcai zsinagógában: Cseh Viktor és Szabó Anna második kisfia lépett Ábrahám szövetségébe. Az újszülöttet a reggeli ima után, a család és barátok népes csoportjában vették fel az évezredes szövetségbe. A moheli teendőket ugyanaz az Adler Jehosua rabbi végezte, aki a szülöket tíz évvel ezelőtt összekötötte. A kvaterok R. Paskesz Zev és felesége, Sárón, a szán-dek pedig Ráv Rabinowitz Árje Mordecháj, az ortodoxia főrabijája volt. A nevet Farnadí-Jerusalími Micha, az Alma utcai zsinagóga rabbiája adta, míg a gyermeket az imaház odaadó elnöke, Hegedűs Saul tartotta. A közösség legfiatalabb tagja a Jákov Elázár nevet kapta. A szertartás után kis fogadást rendeztek, melyet a Tóra szavai édesítettek tovább.

Fotó: Horvát Éva

Önvédelmi képzés amerikai zsidó diákoknak

Az egyesült államokbeli egyetemeken tapasztalható antiszemitizmus miatt a Községi Biztonsági Szolgálat (Community Security Service – CSS) nevű amerikai szervezet zsidó egyetemi hallgatóknak nyújt képzést önvédelemből és biztonsági kérdésekről. A szolgálat igazgatója azt mondta, az önvédelmi képzésről szóló döntés azután született, hogy a diákok jelezték: féltik az életüket.

Az időnként erőszakos egyetemi tüntetésekkel és Izrael-ellenes demonstrációkkal tarkított tavaszi félév után a zsidó egyetemisták országsszerte hasonlóan ellenséges örsre készülnek. Idén azonban egy zsidó közösségen alapuló biztonsági szervezet közelharcoktatást (többek között krav maga izraeli harcművészet) nyújt a hallgatóknak azzal a céllal, hogy eszközöket adjon a kezükbe az egyetemi megfélemlítés és zaklatás ellen – tudta meg az eJewishPhilanthropy (eJP).

„Nem akarjuk, hogy más csoportok arra kényszerítsék a zsidó diákokat, hogy lehajtott fejjel éljenek, és féljenek részt venni az egyetemi életben”, mondta az eJP-nek Richard Priem, a Községi Biztonsági Szolgálat igazgatója. A szolgálat 2007 óta több mint 10.000 zsidó közösségi tagnak nyújtott biztonsági képzést a zsinagógák és más zsidó intézmények védelmére.

„Jöttek hozzám diákok, akik azt mondták, hogy féltik az életüket”, mondta Priem. „De a diákok többet is tehetnek annál, mint hogy panaszt tesznek, feljelentenek és pert indítanak.”

A kezdeményezést, amely országsszerte várhatóan mintegy 20 felsőoktatási intézményben indul el, megelőzte egy tavalyi kísérleti projekt azokon az egyetemen, ahol a legjelentősebb zsidóellenes incidensek történtek.

A program két részből áll majd: a krav magán alapuló, több szinten megvalósuló önvédelmi programot az egyetemi szervezetekkel – például a Hillel, a Chabad on Campus és az Alpha Epsilon Pi diákszövetséggel – együttműködve, hivatásos oktatók vezetésével fogják tartani. Emellett az egyetemen működő zsidó szervezetekkel kapcsolatban álló hallgatóknak helyzettudatos és biztonsági képzést kínálnak az intézmények védelmére.

A kezdeményezés finanszírozása Priem szerint elsősorban néhány meg nem nevezett adományozótól származik, akik évek óta a CSS támogatói. Emellett néhány új adományozó is hozzájárult, akik korábban nem támogatták a CSS-t, de aggódnak az egyetemeken tapasztalható biztonsági helyzet miatt. Priem hangsúlyozta, hogy a képzés nem hivatott helyettesíteni az egyetemi biztonsági szolgálatait.

„A célunk az, hogy a diákok megerősödjenek, és magabiztosan érezzék magukat” – mondta. „Hogy megvédjük a zsidó életet és a zsidó életmódot is.”

Hozzátette, a CSS küldetése, hogy „egy újabb eszközt adjon a kezükbe, hogy ne érezzék magukat megfélemlítve”. „Természetesen arra számítunk, hogy a diákok megismerik az önmagukért való kiállás koncepcióját, és ezzel elültetjük a magot, hogy bekapcsolódjanak önkéntes biztonsági programjainkba is” – mondta Priem, megjegyezve, hogy az igény nagyobb, mint valaha, és a képzés akkor is fennmarad, ha az antiszemitizmus jelenlegi hulláma alábbhagy.

„Ezek az idők kézzelfogható cselekvést követelnek. Eleget kell tennünk a jelen kihívásának és ki kell terjesztenünk a tevékenységünket” – nyilatkozta Eddie Sugar, a CSS elnöke.

Priem szerint az október 7-i terrortámadások óta „példátlanul sok a biztonsági kérés a zsinagógák és a zsidó rendezvények részéről”. A diákok számára szervezett programok elindításáról szóló döntés azonban „stratégiai jelentőségű, és nem egy könnyelműen meghozott döntés volt”. „A cél az, hogy megtanítsuk az önmagunkért való kiállás és a biztonságunkért való felelősségvállalás fontosságát, és mindezt a diákok gondolkodásmódjának részévé tegyük” – mondta Priem. „Hiszünk abban, hogy a mai diákok lesznek a holnap közösségi vezetői, így ez örökre az alapfeladatunk része marad.”

Öldöklő harc folyt a zsidó lakásokért

80 Az év elején egy Kossuth téri ház lakásának falából előkerült iratok erősen kapcsolódnak a holokauszt budapesti történetéhez.

Nemzetközi szenzáció lett abból, hogy 2015-ben közel 7000 darab lakás-adatszolgáltatási ív került elő egy Kossuth téri ház lakásának falából. Az iratok többek között arra mutattak rá, hogyan jelölték ki a csillagos házakat 1944-ben. A lakásívek Budapest Főváros Levéltárába kerültek, ahol már akkor is sejtették, hogy kell lennie további iratanyagoknak. Így amikor 2024 januárjában ugyanannak a háznak egy másik lakásában találtak falba rejtett iratokat, már annyira nem lepődtek meg.

Az újonnan megtalált anyag egy részét a holokauszt magyarországi

hány anyag digitalizálása is megtörtént, amelyek a tematikus holokauszt.archivportal.hu oldalra kerültek fel.

A megtalált iratok azért is fontosak, mert rengetek holokausztáldozat sorsáról a mai napig nem tudunk semmit, a feltárt iratok pedig segíthetnek néhányuk esetében kideríteni, mi történt velük, mondta Sipos András főosztályvezető, főlevéltáros. 2015-ben, miután a lakásívek előkerültek, a világ minden tájáról érkezett megkeresés a levéltárhoz, azt tudakolva, nem található-e a dokumentumok között olyan adat, amely az ismeretlen sorsú hozzátartozóról mondhat el új információt.

A második világháború idején tragikus volt a budapesti lakáshelyzet, nem voltak üres lakások, és ez csak

kott, amelyet csillagos háznak jelöltek ki, és el kellett onnan költöznie. De olyan kérelem is beérkezett, amelyben valaki nagyobb lakást szeretett volna, mert nem volt megfelelő addigi lakhatási körülményeivel.

A zsidóság csillagos házakba tömörítése a deportálás előkészítését szolgálta ugyan, de hivatalosan ezt úgy indokolták, mint a zsidók által indokolatlanul nagy mértékben birtokolt lakótér kiegyenlítését, illetve egyfajta lakhatási igazságtételt a keresztény, nem zsidó társadalom javára. A csillagos házak kijelölésénél az is fontos szempont lett volna, hogy a nagyobb lakások a nem zsidóknak jussanak.

Az egyik most megtalált irat egy 12. kerületi, Denevér úti villa zsidó tulajdonosát feljelentő kertész levele. A kertész szerint a villa tulajdonosa az érvényben lévő rendelet kiadására érdekében színlelt bérleti szerződést kötött a vele egy házban lakó katonatiszttal, hogy a villát más ne tudja igénybe venni. A villa, amelyet nyaralásra használt tulajdonosa, már a 2015-ben előkerült lakásíveken is szerepelt, zsidó házként megjelölve. A kertész azt is kérelmezte, hogy nyomorúságos szolgálattelakása helyett utalják ki számára a villa egyik szobáját.

Ez utóbbi kérést a kormánybiztos hivatala elutasította, de nyomozót küldött az ügy kivizsgálására. A hivatal – magyarázta Sipos András – egy saját nyomozói csapattal is rendelkezett, amelynek feladata volt, hogy ellenőrizze az egyes lakások helyzetét a polgárok bejelentései alapján. A lakhatási helyzet orvoslása annyira fontosnak számított akkoriban, hogy még akkor is készültek nyomozati jelentések, amikor már a szovjet csapatok a főváros bekerítésén dolgoztak.

Az iratokból az is kiderült, hogy a budapesti lakáskeresők nem általában fordultak kérelemmel a hivatalhoz, hanem maguk nézték ki az igénybe vehetőnek gondolt lakásokat, és azokra nyújtották be a kérelmeket. A zsidók által lakott lakásokra persze más kritériumok vonatkoztak.

Hogy ki és miért falazta be ezeket az iratokat, az a mai napig rejtély, amit a most előkerült iratok alapján sem sikerült egyelőre megfejteni. Annyi biztosnak tűnik, hogy szervezett akció keretében próbálták így elrejteni a papírokat. Általános utasítás volt ugyanis, hogy az irattárakat biztonságba kell helyezni, hogy ne kerüljenek az ellenség kezére, bár ennek megvalósításával a többség nem igazán foglalkozott.

A most megtaláltakkal sokkal kevesebb iratok is az ellenség kezére kerültek vagy megsemmisültek. Nincs is más példa arra, hogy egy hivatal irattárát ilyen módon helyezték volna biztonságba. Az valószínűsíthető, hogy 1944 végén a kormánybiztos itt az átlagnál komolyabban vehette a feladatot, és mivel az elszállítását már nem tudta megoldani, ezért saját kezdeményezésére befalaztatta az iratokat.

Ádám Péter/Kibic

A falban talált iratok egy része

Fotó: Kibic

áldozatainak emléknapján mutatták be a sajtó képviselői számára. Ahogy Kenyeres István, Budapest Főváros Levéltárának főigazgatója rámutatott, nem véletlenül erre a napra időzítették az eseményt. Az előkerült iratok ugyanis összefüggnek a holokauszt budapesti történetével.

Ebben a Kossuth téri épületben működött az 1944 júliusában felállított Budapest Székesfőváros és Környéke Lakásügyi Kormánybiztosának hivatala, amely a ház több lakását is irodaként használta. A most előkerült, egy iratfolyóméternyi anyag is ennek a hivatalnak az iratait tartalmazza, és általa keresztmetzetet kapunk a korszak egy nagyon fontos szeletéről. A leletek döbbenetes képet festenek az időszak lakhatási válságáról, és általában a lakosság hozzáállásáról a kialakult helyzethez, mondta a főigazgató.

A most előkerült anyagot restaurálást követően digitalizálni fogják, csakúgy, mint a 2015-ben megtalált lakásíveket, amelyek a feldolgozás után elérhetővé váltak a Hungaricana weboldalon. Egy kisebb mintát már be tudtak mutatni a sajtónak, és né-

fokozódott 1944-ben, a német megszállás és a zsidók összeköltöztetése után. A gondokat csak növelte, hogy azok a nem zsidó lakosok, akik korábban a csillagosnak kijelölt házakban éltek, szintén lakást kerestek. A német megszállást követően ráadásul megkezdődtek a rendszeres bombázások, ami a kibombázott elhelyezésével tovább súlyosbította a problémát.

Akkoriban megszűnt a szabad lakáspiac, a megüresedett lakásokat be kellett jelenteni, azokat a hatóság igénybe vehette, és bérlőkijelölési joga is volt. Ezeket a feladatokat látta el 1944 júliusától a belügyminiszter alá rendelt Budapest Székesfőváros és Környéke Lakásügyi Kormánybiztosának hivatala. A Kossuth téri ház falai mögött ennek a hivatalnak az ügyviteli iratai kerültek most elő, amelyek többek között lakáskérelmeket, igénybevételi döntéseket és az ezekkel kapcsolatos eljárásokat tartalmazták. Az iratok betekintést adnak abba, milyen öldöklő harc folyt a lakásokért, és ez hogyan fonódott össze a zsidókérdéssel és a holokauszttal, fogalmazott Sipos András.

Ezeket az iratokat eddig teljes egészében megsemmisültnek hitték. Különös értéke az irategyüttesnek, hogy számos átlagember saját kezűleg írt lakáskérelmét tartalmazza, az indoklással együtt. Így nagyon jól látható a lakosság hozzáállása a helyzethez. A bemutatott iratok között volt olyan, amelyiken valaki azért igényel egy „zsidó lakást”, mert korábban egy olyan házban la-

Száz éve született Leon Uris

Száz éve született Leon Uris amerikai író, olyan bestsellerek szerzője, mint a *Mila 18* és a zsidó államalapítást elbeszélő, filmen is sikert aratott *Exodus*. A Paul Newman főszereplésével készült alkotást több Oscar-díjra jelölték, a főcímdal el is nyerte a szobrocskát.

Lengyel zsidó apja a cári Oroszországban nőtt fel, majd az első világháború után egy évet Palesztinában töltött, mielőtt kivándorolt volna Amerikába; anyja első generációs orosz-amerikai volt. Irodalmi tehetsége korán megmutatkozott, a legenda szerint hatévesen már egy kis darabot írt kutyája haláláról. Az iskolában nem tanult jól, angoltól háromszor is megbukott, az érettségéig el sem jutott.

Miután Japán 1941 decemberében megtámadta Pearl Harbort és az Egyesült Államok hadba lépett, a tizenhét éves Uris jelentkezett a seregbe, a tengerészgyalogság rádiósaként részt vett a rendkívül véres guadalcanali csatában, majd a tarawai ütközetben. 1944-ben asztmája és maláriája miatt hazaküldték, de amíg ő lábadozott, az egysége szinte teljesen megsemmisült Saipannál.

Leszerelése után újságoknak és az Esquire magazinnak írt cikkeket, szabadidejében a *Meghalsz, tengerész!* című első regényén dolgozott. Az eredetileg 2200 oldalas művet a kiadó alaposan meghúzta vele, de az eredménnyel annyira elégedett volt, hogy a vevőknek pénzvisszafizetési garanciát kínált. Ezzel nagyon kevesen éltek, a tengerészgyalogság kitarását, merészségét ecsetelő könyv egy évet töltött a bestsellerlistán. Uris forgatókönyve alapján film is készült belőle, amely a kritikusok tetszését ugyan nem nyerte el, de tödultak rá a nézők.

Uris 1956-ban, a szuezi háború idején haditudósítói ként Izraelbe utazott. Ott szerzett tapasztalataiból született majd nem egyéves kutatómunka után legnépszerűbb regénye, az 1958-ban megjelent *Exodus*, az európai zsidók új honfoglalásának története. A latin szó jelentése kivonulás – Mózes második könyvét nevezik így, amely azt beszéli el, hogyan vonult ki a zsidóság az egyiptomi szolgásgéből az ígért földjére. Uris könyve viszont azt meséli el, hogy a zsidók két évezredes vándorlás után hogyan tértek vissza a holokauszt után őseik földjére.

Az eseményeket az író egy ír katolikus szemével látja, aki örömmel nézi az angol gyarmattartók vereségét, ahogy a Brit Birodalom hiába próbálja visszatartani a Palesztinába öző zsidó menekülteket. A Szentföldre érkezőket ellenséges arab lakosság fogadja, és arra is rá kell döbenniük, hogy az egységes zsidóságról alkotott képük csupán ábránd. A regényben, amely Uris szándékai szerint a zsidókat nem áldozatként, hanem harcossként mutatja be, patikamérleggen adagolva minden megvan, ami a sikerhez kell: szerelem és gyűlölet, bosszú és féltel, jószág és gonoszság.

A könyv világsiker lett, de csak a nyugati feltekén, a szocialista országokban évtizedekig tilalmi listán volt, a Szovjetunióban csak szamizdatként terjeszthették. Az Exodus több tucat nyelvre fordították le, 1960-ban filmet is forgattak belőle Paul Newmannal a főszerepben. Utóbbi több Oscar-díjra is jelölték, a főcímdal el is nyerte a szobrocskát, Édith Piaf is műsorára tűzte; a Broadwayn bemutatott musicalváltozat viszont megbukott. A regényre az a per szintén felhívta a figyelmet, amelyet rágalmozás miatt a könyvben háborús bűnösökként beállított Wladyslaw Dering indított a szerző ellen.

Uris számos forgatókönyvet írt, pl. 1957-ben John Sturges *Újra szól a hatlövétű* című westernjéhez (a főszerepeket Kirk Douglas és Burt Lancaster játszották). Az ő művei viszont másokat sarkalltak forgatókönyvírásra: kémtörténetét, a *Tó-pázt* Alfred Hitchcock filmesítette meg a hatvanas években.

A szerző talán a varsói gettőlázadást elbeszélő, 1961-ben megjelent *Mila 18*-ra volt a legbüszkébb. Az anyaggyűjtéshez beutazta Kelet-Európát, és interjúkat készített a holokauszt, a gettófelkelés túlélőivel. Irodalomtörténeti érdekesség, hogy az akkor még ismeretlen Joseph Heller éppen Uris rendkívül sikeres műve miatt kényszerült arra, hogy megváltoztassa könyvének címét, így lett A 22-es csapdája helyett A 22-es csapdája.

Nagy sikert aratott *Szentháromság* című történelmi regénye is, amelyben az 1916-ban a brit uralom ellen kitört írországi húsvét felkelés előzményeit, három ír család, katolikusok és protestánsok egymásba fonódó történetét írta meg. A kutatómunkát néhány hónappal az Észak-Írországban több évtizedes polgárháborús állapotokhoz vezető „véres vasárnap” után kezdte el, szó szerint fegyverdörgés közepette, belfasti szállodáját ki is őrítették, mert a közelben autóbombát találtak. Legszerényesebb alkotásában, az 1988-ban megjelent *Milla-szoróban* családjának történetét dolgozta fel.

Ötvenéves írói pályafutása során, 1953 és 2003 között 17 könyvet írt, ezeket szinte kivétel nélkül valós történelmi események ihlették, hősei hús-vér szereplők, akik személyes sorsukkal dokumentálják az adott korszakot, helyet és helyzetet. Leon Uris 2003. június 19-én, 79 éves korában hunyt el New Yorkhoz közeli otthonában. (MTI)

NAPTÁR

Szeptember 20., péntek	Elul 17.	Gyertyagyújtás: 6.27
Szeptember 21., szombat	Elul 18.	Szombat kimenetele: 7.29
Szeptember 27., péntek	Elul 24.	Gyertyagyújtás: 6.13
Szeptember 28., szombat	Elul 25.	Szombat kimenetele: 7.15

Gyógyszer- és MR-támogatás igénylése

Az alábbiakhoz igényelhetnek támogatást szociálisan rászoruló betegek:

1. Az újonnan szükségessé vált, az átlagosnál sokkal drágább gyógyszer beszerzése, egyhavi adagot figyelembe véve. Ez a támogatás alkalmankénti, tehát nem folyamatosan értendő. Az egyszeri gyógyszerbeszerzésre adható támogatás felső határa 60.000 Ft.

2. Magánorvosi MR-vizsgálat elvégeztetése, ha állami intézmény csak túl késői időpontra tudja azt vállalni. Az egyszeri magánorvosi MR-vizsgálatra adható támogatás felső határa 80.000 Ft.

Támogatásunk nem tartozik a hitközséghez, hanem egy magyar holokauszt-túlélő magánjellelű kezdeményezése.

Részletesebb, az igénylés módjára is kiterjedő tájékoztatás a következő telefonszámon kapható: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

Továbbra is várjuk a szociálisan rászorulókat jelentkezéseit.

APRÓ- HIRDETÉS

Műfogsorrögzítés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdentel.hu és www.mini-implantatum.hu

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Szociális alapítvány keres megbízható munkatársakat havonta összesen pár órát igénylő feladatokhoz,

díjazás nélkül. 06-1-321-3497, esti órákban.

Életjáradéki szerződést kötnek idős úrral, hölgygel. Középkorú, megbízható, leinformálható. Hívjon bizalommal. 06-70-7777-005.

Egyéni és társas vállalkozások könnyebben boldogulhatnak, ha van megfelelő jövőképük. Ennek összeállításában tudok segíteni rendkívüli vezetői tapasztalatokkal. Az első beszélgetés ingyenes. www.hotan.hu, honig@t-online.hu

Idős ember gondozását vállalom. 06-20-501-2305.

Órajavítás, faliórák felújítása garanciával. Jung Péter, VII., Garay u. 45. 06-70-505-5620, www.jungoras.hu

ÚJ ÉLET

Kiadó: Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége
(székhelye: 1075 Budapest, Síp utca 12.)
Kiadásért felelős személy: dr. Kunos Péter
Szerkesztésért felelős személy:

Kardos Péter
1075 Budapest, Síp u. 12.
Te lefon/fax: +36-1-413-5537,
+36-1-322-2829

E-mail: ujelet@mazsihisz.hu
Főszerkesztő: Kardos Péter
Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa

Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 9600 Ft
Külföldre 13.600 Ft/év
USA és Izrael: 15.000 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUHB
IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:
WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:
PrimeRate Kft.

ISSN 0133-1353

KÖZÖNSÉGGEDVENC SZÍNHÁZBAN ÉS FILMEN

Rózsahegy Kálmánra emlékezünk

Százötven éve született Rózsahegy Kálmán színész, pedagógus, kiváló művész, akinek méltán híres színiiskolájából számos neves művész került ki.

Házasságon kívül született a Békés vármegyei Endrődön egy gazdálkodó és egy felszolgáló kapcsolatából. Nevelőapja Rózsahegy Ödön színész és dalszínházi igazgató volt, akinek vándortársulatával állandóan költözött a család. A kis Kálmánnak csodás gyermekkor adott: az iskolába be sem írták, írni-olvasni anyjától tanult meg. Így emlékezett vissza erre az időszakra: „Faluról falura jártunk – szép időben, rossz időben, hol szekéren, hol gyalog, fagyban, sárban, hóban, hordókra épített színpadon, kocsi-színben, kocsmák ivójában – nagy nélkülözések között, de rendíthetetlen hittel hintettük a magyar szót... a színészetnek minden lépcsőjét bejártam... játszottam, színlapot árultam, összeszedtem a kellékeket, székelt, padokat, lócákat cipeltem, lámpát pucoltam, színpadot söpörtem, és sokat, nagyon sokat koplaltam, és nagyon keveset aludtam.” A színpadon tehetségesnek bizonyult, már egész kicsi korában fellépett, és ahogy cseperedett, egyre nagyobb feladatokat kapott. Útját egészen a Színiakadémiára való beiratkozásáig egyengették, diplomáját 1892-ben kapta meg.

Az oklevél átvétele után három éven át a debreceni közönség előtt szerepelt. 1896-ban a Kolozsvári Nemzeti Színházhoz szerződött. 1898-ban a Beöthy László vezette fővárosi Magyar Színházhoz került, s amikor Beöthy a Nemzeti Színház igazgatója lett, őt is magával vitte. Rózsahegy 1900. november 2-ától 1935-ös nyugdíjazásáig kitarított az ország első színházánál, ahol 1923-ban megkapta az örökös tag címet.

Jelenléte új stílust vitt a Nemzeti színpadára. Népszínművek, parasztdrámák, vidéki környezetben játszódó vígjátékok szerepeit alakította a legkiválóbban (*A falu rossza, Piros legyelláris, Te csak pipáld, Ladányi*), de emlékezetes tudott nyújtani klasszikus drámai szerepekben is, mint Tiborc (Katona József: *Bánk bán*), sírásó (Shakespeare: *Hamlet*), Bolond (Shakespeare: *Lear király*), Zuboly (Shakespeare: *Szentivánéji álom*).

A klasszikusokat nem nagyon szerette, mert nehezen tanulta a veretes mondatokat. Híres volt arról, hogy nemigen vette szentírásnak a szöveget – ha úgy érezte, hogy saját szávaival megfelelőbben ki tudná fejteni érzéseit, a végsőkig küzdött, veszekedett igazáért. Ma már színház-történeti epizód, amikor a pályakezdő Rózsahegy Gárdonyi *A bor* című darabjában elsőként köpött igazi nyállal a Nemzeti Színház

Somogyi Erzsébet, Rózsahegy Kálmán és Pethő Attila

Fotó: Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum

színpadára. A tajtékzó rendezőnek azt válaszolta: „Bocsánat, rendező úr, ez nem színpad. Ez most Baracs gazda portája!” Minden műfajban otthon volt, szépen énekelt, és kitűnően táncolt is.

Az 1910–20-as években népszerű kabarésztársulat vezetője is volt: 1915-től a Modern Színpadon, 1917 és 1922 között az Apolló Kabaréban játszott, két évig az Apolló művészeti vezetőjeként, 1922-ben az Emke Kabaré igazgatójaként is működött. Egyszerű, természetes, közvetlen játékát számos magán-színházban is élvezhették a nézők. 1914-ben lépett először kamera elé, aztán a harmincas évektől számos filmsiker részese volt: *Süt a nap, A cigány, A tanítónő, Állami Áruház, Liliomfi, Mese a 12 találatról, Micsoda éjszaka*.

Népszerűségét mutatja, hogy ötvenedik születésnapjára rajongói egy családi házzal szerették volna meglepni, melyre gyűjtést indítottak. A terveket Lechner Jenő készítette el 1923-ban, és zseniális ötletével, remek stílusérzékével pazar luxusvillát alkotott.

Feleségével, Hevesi Angéllal együtt 1909 óta vezette magán-színiiskoláját, ahol öt évtizeden keresztül számos kitűnő színészt nevelt, a többi közt Lázár Máriát, Mezei Máriát, Pécsi Sándort, Ráday Imrét, Rátonyi Róbertet, Komlós Jucit, Egri Istvánt, Görbe Jánost, Sztankay Istvánt, Mécs Károlyt, Madaras Józsefet, Sas Józsefet, Hofi Gézárt. Az iskola vezetését később színésznő lánya, Marika vette át (újságíró fia a második világháborúban halt meg).

A háború idején nem léphetett színpadra, az egyik legnagyobb magyar parasztszínész ugyanis zsidó anyától született, és nevelőapja is ehhez a felekezethez tartozott. 1945-ben a Nemzeti új, kommunista igazgatója, Major Tamás akadályozta meg visszatérését a színházba. A páratlanul népszerű művészt a színjátszás peremére igyekeztek szorítani,

csak néhány alkalommal léphetett fel a Vígszínházban, az Operettszínházban és a Kamara Varietében, utolsó szerepe a *Rokonok* Berci bácsija volt a Madách Színházban.

A kedélyes, mindenki által kedvelt, jó humorú Rózsahegy szenvedélyesen vadászott, de csak fácnára és nyúlra lőtt.

Művészi tevékenységéért 1901-ben Farkas–Ratkó-díjat, 1926-ban polgári érdemkeresztet kapott, 1960-ban kiváló művész címmel tüntették ki. 1961. augusztus 27-én hunyt el Budapesten. Szülővárosa, a mai Gyomaendrőd ápolja emlékét: a róla elnevezett iskola előtt 2000-ben avatták fel bronzból készült szobrát.

MTI / kultura.hu

100 éve született a nagy nevettető, Efrájim Kishon

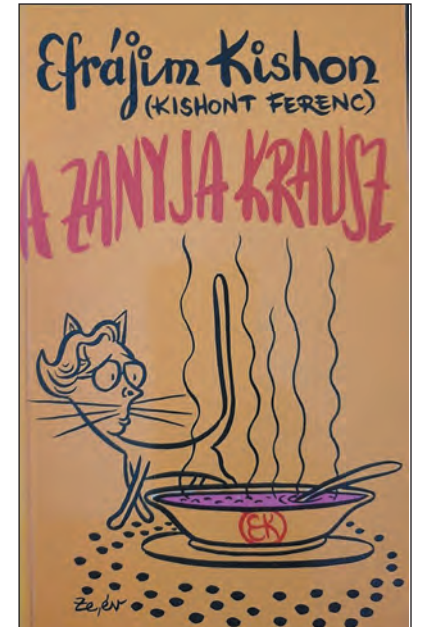
Amikor kicsit rossz a kedvem, lekapok egy Efrájim Kishon-könyvet a polcomról – általában valamelyik novelláskötetét –, elolvasok néhány rövid, de annál szórakoztatóbb írást belőle, és máris vidámabb helynek tűnik a világ.

A méltatlanul keveset emlegetett szatíraíró 1924. augusztus 23-án látta meg a napvilágot Hoffmann Ferenc néven Budapesten. Édesanyja bankigazgató édesapja titkárnóként dolgozott. A család teljesen asszimilált volt, jiddisül és héberül egyáltalán nem beszéltek. Már 1940-ben, 16 éves korában megnyert egy novelláíró díjat a gimnáziumban. A diszkriminatív törvények miatt nem járhatott egyetemre, ezért elhatározta, hogy aranyműves lesz. Fiatalkora jelentős részét munkatáborokban töltötte; 1944-ben a Szlovákiában található Jolsvára vitték, ahonnan egy barátjával együtt megszöktek. A Jolsván töltött idő alatt a táborparancsnok titkáraként dolgozott, mivel nagyszerű sakkjátékos is volt, és a parancsnok szeretett vele játszani. A szökés után hamis papírokkal élte túl a holokausztot. A szülei és a húga szintén túlélték a vészorszakot.

Miután Budapestet felszabadították az oroszok, majdnem ismét elvitték – ezúttal Fehéroroszországba, de sikerült elmenekülnie. A második világháború után művészettörténetet tanult Budapesten (48-ban szerzett diplomát). 1946-ban összeházasodott Klamer Évával. Két évvel később a nagynénje beküldte egy szatíraversenyre az egyik írását (tudomása nélkül), amiért első díjban

részesült. Az elismerés után a Ludas Matyi magazinnál kapott munkát.

A humorista már elismert szerzőként vándorolt 1949-ben Izraelbe, nem bírta elviselni a Magyarországon uralkodó diktatórikus rendszert. A Hoffmann nevet még szülőországában Kishonra változtatta, a végéről a t betűt egy izraeli bevándorlási hivatalnok „szedte le”. A Ferenc név szintén nem létezett a hivatalnok szerint, így lett Efrájim.

Új hazájában először egy Haifa melletti kibucban élt, ahol villanyszerelőként és takarítónak is tevékenykedett. 1951-ben kezdett írni a magyar nyelvű izraeli újságba, az Új Keletbe, aminek nem sokkal később szerkesztőségi tagja is lett. Ekkoriban a Davar című folyóiratban is publikált. 1952-ben nagy lendülettel vetette bele magát a héber nyelv elsajátításába. Naponta 18 órát foglalkozott az ivrittel. A sok tanulásnak meglett az eredménye, 1953-ban már héber nyelven írt a Máárviba, valamint színdarabokat szerzett a tel-avivi Hábitim színháznak. Első nemzetközi sikerét 1959-ben aratta *Nézz vissza, Lótné* című művével, melyet a New York Times a hónap könyvének választott. Ekkor már a német nyelvterületeken is jelentős sikereket ért el, köszönhetően a jó fordítóknak (is).

1958/59-ben saját színházat alapított *Bácál Járok* (Zöldhagyma) néven, mely 1962-ig működött. 1963-ban készítette el az izraeli filmtörténet egyik maig meghatározó filmjét, a *Szállás Sábátit*, melyet 1965-ben jelöltek az Oscarra, két Golden Globe-díjat pedig meg is kapott. 1972-ben szintén Golden Globe-bal jutalmazták *The Policeman* című alkotását. Összesen kétszer jelölték Oscar-díjra és három Golden Globe-ot nyert élete folyamán. Munkásságát számos díjjal ismerték el mind Izraelben, mind a világ egyéb országaiban. Magyarországon 1999-ben tüntették ki irodalmi tevékenységéért.

Kishon népszerűségét mutatja, hogy 37 nyelvre fordították le műveit, összesen 43 millió példányt fogyott könyveiből világszerte. 2005-ben érte a halál Svájcban. Sírja Tel-Avivban található.

Érdekeség, hogy 2015-ben jegezték be, majd nem sokkal később meg is valósult az Efraim Kishon Magyar Oktatási Központ Tel-Avivban, melynek hivatása a magyar nyelv, kultúra és hagyományok megismertetése, megőrzése és népszerűsítése Izraelben. Egy nonprofit alapítványról van szó, amely jelenleg Tel-Avivban működött magyar iskolát és óvodát, valamint felnőttképzéssel is foglalkozik, ahogy a szervezet honlapján olvasható.

Felhasznált források:

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Efr](https://hu.wikipedia.org/wiki/Efr%C3%A1jim_Kishon)

[%C3%A1jim_Kishon](https://lefraimkishon.org/hu/)

<https://lefraimkishon.org/hu/>

Miklós Dóri

A Balaton egyik legkedveltebb üdülőhelye Siófok

Az 1920-as években az itt nyaralók 80%-a izraelita volt, ezért a települést Zsidófoknak is nevezték. Siófok lakosságának az 1940-es évek elején 10%-a volt izraelita (kb. 5000 fő).

Kálmán (Kopstein) Imre zsidó származású operettszerző itt született 1882-ben. Elemi iskolai tanulmányait a helyi izraelita népiskolában végezte. Kislencéves korában a család elhagyta a várost. Szülőházában 1987-ben, születésének 105. évfordulóján emlékműzeumot nyitottak a tiszteletére.

A siófoki zsinagóga, Winkler Miksa „birodalma”

Az első zsinagógát Siófokon 1870-ben építették, de napjainkban az már nem látható. A helyi hitközség tagjai a vészorszak után rendbe hozták a németek által raktárként használt épületet. 1976-ban volt az utolsó zsidó esküvő a városban.

Somogy megye egyetlen működő zsinagógáját 1986-ban adták át a városban, a helyén valaha a zsidó kisiskola működött. Ez az egyetlen olyan zsidó imaház, ami a második világháború után zsinagógának épült (országos adatok alapján).

Jelenleg nyaranta tartanak az épületben péntek esténként és szombat reggel imát Winkler Miksa vezetésével.

A háborúig Siófok a pesti zsidó értelmiség nyaralóhelye volt, az Ertl testvérek munkája nyomán lett azzá, akik megalapították a Sió és a Hullám szállodát, fürdőházakkal.

Az első éttermetek Rosenthalék és Hoffmannék nyitották, Wolf Henrik pedig pékséget működtetett a mai Csárdással szemben, kóser kenyeret is süttöt. 1944-ben aztán előbb bezárták az iskolát, majd elhurcolták a helyi zsidókat, a deportálásból és a munkaszolgálatból 8-10 családnak jöttek vissza hozzátartozók.

Közülük is többen elhagyták az országot, úgyhogy régi zsidó családnak ma már alig akad leszármazottja Siófokon – mondta Antal András, aki jelenleg testvérével, Nádasné Antal Valentinával vezeti a hosszú nevű Siófok–Netanya Magyar–Izraeli Baráti Társaság Egyesületet.

(Forrás: Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár)

Főnököm azt kérdi, hogy ő a hülye vagy én... Mondom neki, főnök, maga nem áll olyan ember hírében, aki hülyéket alkalmazna!